

2015

2018

2020

2030

carregant...

no val a badar

100%

L'Agenda 2030 en clau d'infància a Catalunya

10 ANYS PER A L'ACCIÓ

L'AGENDA 2030 EN CLAU D'INFÀNCIA A CATALUNYA. 10 ANYS PER A L'ACCIÓ

Edició i coordinació:

UNICEF Comitè Catalunya
Via Augusta 13-15, 3r, oficina 313
08006 Barcelona
www.unicef.es/cat
catalunya@unicef.es
twitter: @unicef_cat

Autoria dels articles:

Eloi Mayordomo, Luis Rajmil, Anna Joloch,
Dafne Saldaña, Helena Cardona, Julia Goula,
Èrica Martínez Solanas, Jordi Sunyer, Txus Morata
i Miquel Carrillo

Revisió lingüística:

Violeta Roca

Disseny:

Rex Media SL

Aquesta obra està subjecta a una llicència de
Reconeixement-No Comercial-Compartir Igual
4.0 Internacional de Creative Commons

Les opinions expressades en els articles són les dels seus
autors i autores i no han de ser necessàriament les d'UNICEF

Octubre 2020

Índex

Introducció	04
ODS 1. FI DE LA POBRESA Agendar l'equitat Eloi Mayordomo	06
ODS 3. SALUT I BENESTAR La COVID-19: una pedra més en el camí dels objectius de salut i benestar de la infància per a l'any 2030 Luis Rajmil	12
ODS 4. EDUCACIÓ DE QUALITAT L'educació, un dret que no es pot aturar Anna Jolonch	19
ODS 11. CIUTATS I COMUNITATS SOSTENIBLES Ciutats a mida de la infància Dafne Saldaña, Helena Cardona i Julia Goula	26
ODS 13. ACCIÓ CLIMÀTICA Canvi climàtic i infància a Catalunya: compte enrere per al 2030 Èrica Martínez Solanas i Jordi Sunyer	33
ODS 16. PAU, JUSTÍCIA I INSTITUCIONS SÒLIDES Infància protegida i institucions inclusives, reptes per a una dècada Txus Morata	39
ODS 17. ALIANÇA PELS OBJECTIUS Una cooperació catalana per a la infància Miquel Carrillo	46
Indicadors	52

Introducció

Enguany es compleixen cinc anys de l'aprovació de l'Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible, el marc global de desenvolupament fixat per les Nacions Unides el 25 de setembre de 2015.

Debatuda durant més de tres anys per la societat civil i els estats, es tracta de l'agenda mundial, que, en paraules del llavors secretari general de les Nacions Unides, Ban Ki-moon *«és un pla d'acció per acabar amb la pobresa i construir una vida digna per a tothom, sense deixar ningú enrere, alhora que és una crida per sanar el nostre planeta en benefici d'aquesta i de les futures generacions (...). Podem ser la primera generació que acabi amb la pobresa global i l'última a poder prevenir les pitjors conseqüències de l'escalfament del planeta abans que sigui massa tard»*.

Els 17 Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS) de l'Agenda, i les seves 169 fites, aborden els principals reptes del segle XXI amb la finalitat de construir un món millor, més just i sostenible socialment, econòmic i ambiental, en què els drets humans en siguin el pal de paller, i incorporin la perspectiva dels drets dels nens, nenes i adolescents recollits a la Convenció sobre els Drets de l'Infant. Perquè sigui un èxit, l'Agenda fa una crida als estats per tal que s'adaptin al seu context i sigui així guia d'acció de totes les polítiques públiques.

El 2020 és un any especial perquè representa l'inici del compte enrere per al compliment de l'Agenda. Hem entrat en els últims deu anys per fer-la efectiva. I això no és un fet intranscendent, perquè malgrat els cinc anys transcorreguts des de la seva aprovació, problemes com la pobresa infantil o l'abandonament escolar continuen sent un autèntic maldecap a Catalunya que les polítiques no aconsegueixen redreçar. En aquest sentit, el relator especial de les Nacions Unides sobre pobresa extrema i drets humans, després de la seva visita a Espanya a principis d'aquest any, va declarar que els poders públics han fallat a les persones que viuen en la pobresa¹.

A la rellevància de la data en què ens trobem s'hi ha sumat un fet inesperat que ha tingut, està tenint i tindrà uns enormes impactes sobre els infants i adolescents, especialment els que vivien ja en una situació de vulnerabilitat: la irrupció de la COVID-19 i les seves conseqüències.

La pandèmia ha passat de ser una crisi sanitària a esdevenir una crisi social sense precedents, que amenaça totes les esferes de la vida dels infants i adolescents. Però no ens enganyem, els problemes que ens posa damunt de la taula no són nous. Això sí, els ha agreujat. La COVID-19 ha fet emergir de manera abrupta la fragilitat de la nostra realitat, de manera que la vida dels nens i de les nenes pot quedar encara molt més compromesa si la resposta no està a l'altura del repte majúscul que se'ns presenta. Com va assenyalar el president del Comitè dels Drets de l'Infant de les Nacions Unides, Luis Pederera, *«no podem tornar a allò que hi havia abans de la pandèmia, perquè la nova normalitat significa retornar a allò que ja és vell. Hem de construir noves realitats a partir de les evidències que ens mostra la pandèmia»*².

1. Informe disponible aquí: <https://undocs.org/A/HRC/44/40/Add.2>
2. Diàlegs en clau d'infància (juliol 2020). COVID-19: els drets dels infants contra les cordes. Disponible aquí: <https://www.unicef.es/cat/noticia/dialechs-en-clau-dinfancia>

I per construir aquestes «noves realitats» l'Agenda 2030 és una eina fonamental.

L'any 2018 a UNICEF Comitè Catalunya vam publicar l'informe *No val a badar. L'Agenda 2030 en clau d'infància a Catalunya*³, que analitza els ODS des de la perspectiva dels drets dels infants i estableix prioritats. Som conscients que a dia d'avui, per seguir el camí que ens marca l'Agenda 2030, cal actualitzar-la, revisar-la, avaluar-ne els avenços i identificar els reptes per tal de ser molt més eficients. Amb aquesta voluntat, hem demanat a diversos experts una reflexió sobre l'estat actual dels set ODS analitzats a l'informe de l'any 2018 i apuntar aquelles accions prioritàries d'ara endavant per progressar cap al seu compliment.

Aquest document és una reflexió col·lectiva sobre l'Agenda 2030 per donar continuïtat al treball iniciat per UNICEF Comitè Catalunya.

Inclou, al final, una revisió de l'estat d'alguns dels indicadors de l'informe del 2018.

L'any 2030 és a tocar. El temps s'esgota.

3. Informe disponible aquí:
<https://www.unicef.es/cat/noticia/agenda-2030-catalunya>

OBJECTIUS DE DESENVOLUPAMENT SOSTENIBLE

ODS1

Erradicar la pobresa a tot el món i en totes les seves formes

Agendar l'equitat

ELOI MAYORDOMO

Polítolèg especialista en serveis socials i infància

L'assumpció de l'Agenda 2030 per part dels poder públics no s'ha traduït en una reducció de la taxa de pobresa infantil a Catalunya, al contrari. Les dades ens alerten d'una preocupant tendència a l'alça fins al punt de superar els nivells anteriors a l'aprovació de l'Agenda. L'empitjorament de les situacions materials dels infants deriva fonamentalment de l'empitjorament de les condicions laborals, la falta de polítiques públiques i la baixa capacitat redistributiva d'aquestes. La situació generada per la COVID-19 està afectant de manera molt especial les llars amb infants, sobretot aquelles on els adults tenen ocupacions més precàries i remuneracions més baixes. Si l'any 2030 es vol assolir l'objectiu de reduir a la meitat —com a mínim— la pobresa infantil, cal situar la infància al capdavant de les polítiques en clau progressiva: garantir rendes, acompanyar econòmicament la criança i oferir serveis que contribueixin a garantir la igualtat d'oportunitats real.

La vulnerabilitat econòmica de les llars amb infants

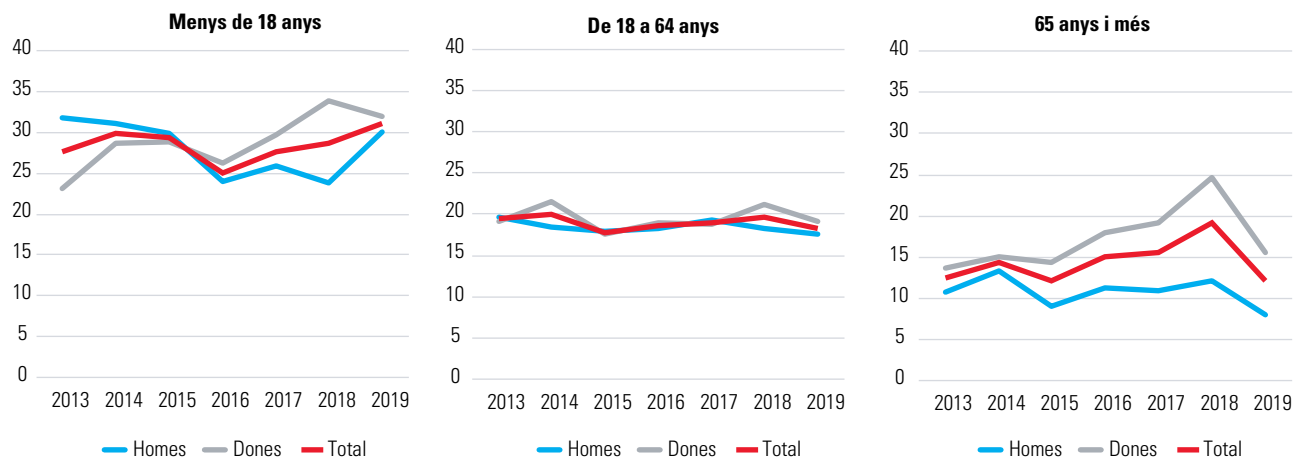
El setembre de 2015, l'Assemblea General de les Nacions Unides aprovava l'Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible, i els estats membres interioritzaven amb aquesta, entre d'altres, l'objectiu d'erradicar la pobresa (ODS 1). Malgrat que a Catalunya la seva aprovació va coincidir amb una reducció de la taxa de pobresa infantil, d'aleshores ençà, i d'acord amb les darreres dades de l'enquesta de condicions de vida disponibles —que, recordem-ho, són prèvies a la COVID-19—, aquesta ha anat augmentant fins a afectar el 31% de la població menor de 18 anys el 2019¹ (430.900 infants i adolescents), un percentatge que supera els anteriors al 2015 i que és molt superior al de la resta de grans grups d'edat (**gràfic 1**). Malgrat caldrà seguir-ne l'evolució en els propers anys, és particularment preocupant l'increment de la pobresa entre les nenes a partir del 2015 i la tendència a l'alça dels infants en situació de pobresa severa², que per al 2019 representen la meitat dels que es troben en risc de pobresa, una dinàmica que apuntaria una tendència a la polarització.

No obstant això, i com és obvi, la pobresa no és dels infants, sinó que descriu la situació material de les llars en què aquests creixen i es desenvolupen. Així, si la taxa de risc de pobresa del conjunt de la població és del 19,5% per al 2019, aquesta augmenta fins al 26,3% quan hi ha «un o més infants», i es redueix fins al 13,2%

1. Aquest percentatge fa referència a la taxa de risc de pobresa, és a dir, el percentatge d'infants que viuen en llars amb una renda disponible equivalent inferior al 60% dels ingressos medians corresponents al tipus de llar. A Catalunya, aquest llindar, per a una família de dos adults i dos infants, se situa en 22.415,70 €. Si ens fixem en la taxa AROPE (acrònim de l'anglès *At Risk Of Poverty and Social Exclusion*), que combina factors de renda, la pobresa material severa i la baixa intensitat de treball, la xifra augmenta fins al 32,8%.

2. La «taxa de risc de pobresa severa» és el percentatge de persones per sota el llindar del 40% de la mediana dels ingressos per unitat de consum de les persones.

Gràfic 1. Evolució de la taxa de risc de pobresa segons sexe i edat. Catalunya, 2013-2019

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'IDESCAT

quan la llar està formada solament per adults. Però no només això. Entre les diverses tipologies de llars amb infants, hi ha també diferències notables: mentre que gairebé una de cada dues llars monoparentals amb «un infant o més» es troba en una situació de risc de pobresa (46,9%), per a les llars amb un segon adult aquesta es redueix a la meitat (22,5%).

Un dels factors explicatius d'aquest fenomen és l'esforç financer i l'estructura de la despesa de productes de primera necessitat com l'«habitatge, l'aigua, l'electricitat, el gas i altres combustibles» (el 32,1% de la despesa de les llars per al 2018), l'alimentació (14,1%), els transports (12,2%), les comunicacions (3,3%) i l'educació (2,1%); factors en els quals la presència d'infants i la composició de les llars incideix de manera significativa. En el cas de l'habitatge, el manteniment d'aquest dret al conjunt de l'Estat és cada cop més fràgil a causa del desacoblament dels preus de l'habitatge de lloguer —que han augmentat més d'un 50%— i l'evolució dels salaris —que han perdut un 7,8% del seu poder adquisitiu en la darrera dècada³. Com a conseqüència, a Espanya, dos de cada tres famílies amb infants en règim de lloguer es troben en situació de pobresa⁴, una situació que encara seria molt més dramàtica si no fos pels patrons de coresidència intergeneracional, que es perllonguen fins a edats avançades.

A banda de la composició de les llars i la incidència d'aquesta en l'estructura de la despesa, el nivell d'estudis dels progenitors també es relaciona amb les condicions materials de les llars. Així, per al 2019 a Catalunya, els adults amb nivells d'estudis més baixos presenten una taxa de risc de pobresa del 33%, mentre que aquest percentatge es redueix fins al 7,7% per a les persones amb educació superior. El nivell educatiu dels progenitors és un factor rellevant que no solament explica les situacions materials de les llars ara-i-aquí, sinó que també és un dels principals factors que incideix en la reproducció de la pobresa. Si ens referim a la transmissió socioeconòmica entre generacions, hem de fer referència també als infants amb progenitors d'origen no europeu, que mostren una taxa en risc de pobresa que se situa en

³ Alston, P. (2020). *Declaración del Relator Especial de las Naciones Unidas sobre la extrema pobreza y los derechos humanos, Philip Alston, sobre la conclusión de su visita oficial a España, 27 de enero-7 de febrero de 2020*. Madrid: OHCHR <https://www.ohchr.org/SP/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25524&LangID=S>

⁴ Alto Comisionado para la lucha contra la pobreza infantil (2020). *El impacto de las condiciones de la vivienda de alquiler en la infancia vulnerable*. Documento Breve. <https://www.comisionadopobrezainfantil.gob.es/sites/default/files/POBREZA%20INFANTIL%20Y%20VIVIENDA.pdf>

Si els infants no són responsables de les situacions econòmiques dels seus progenitors, resulta pertinent preguntar-se en quina mesura les polítiques estan contribuint a reduir la pobresa.

tres de cada cinc, una situació en què té una incidència important la baixa participació en el mercat laboral dels seus progenitors (solament la meitat treballa a jornada completa)⁵. La situació és més fràgil encara per als infants que han iniciat processos migratoris sols i que, determinats per la seva trajectòria i amb un futur limitat per la seva condició administrativa, reben una atenció dels poders públics que el Comitè dels Drets de l'Infant caracteritzava d'insuficient i desigual, tot recordant l'obligació de garantir-los la seva efectiva protecció⁶.

La pobresa és una opció política

«La pobresa és una opció política», afirmava el relator de Nacions Unides sobre l'extrema pobresa i drets humans després de la seva visita a Espanya. I és que si els infants no són responsables de les situacions econòmiques dels seus progenitors, resulta pertinent preguntar-se en quina mesura les polítiques estan contribuint a reduir la pobresa.

Aproximadament la meitat del beneficis fiscals dels quals es beneficien les llars amb infants, en contra del que intuïtivament es podria pensar, fa referència a les excepcions, els tipus reduïts i superreduïts de l'IVA⁷. Aquesta situació es produeix perquè, malgrat aquesta no és una política dissenyada específicament per millorar la situació econòmica de les llars amb infants, la presència d'infants té una incidència notable en l'estructura de la despesa. Des d'un punt de vista distributiu però, en ser un impost sobre el consum, la reducció és major per a aquelles llars que realitzen una despesa més gran en aquests béns, i per tant, afavoreix aquelles llars amb major poder adquisitiu. En segon lloc, trobem l'impost sobre la renda de les persones físiques (IRPF), que representa la principal despesa tributària, especialment les desgravacions per fill⁸. No obstant això, cal tenir en compte que una part important de les llars en situació de pobresa queden exemptes de tributar en l'IRPF, i per tant, no gaudeixen ni d'aquesta, ni de la resta de desgravacions. En aquest mateix sentit, cal apuntar que les desgravacions poden prendre forma de desgravació en la base imposable o deduccions en la quota tributària. Les primeres consideren una part de la renda exempta de tributar i, per tant, redueixen més la quota d'aquells contribuents que tenen un tipus mitjà més elevat, de manera que beneficia més aquelles persones que més ingressen. Les deduccions en la quota tributària, d'altra banda, prenen forma de descompte, és a dir, redueixen la quantia a pagar als poders públics: són les deduccions per naixement o adopció, per maternitat o per costejar l'escola bressol de les mares treballadores; una despesa tributària que, per tant, no té com a objectiu reduir la pobresa de les llars més vulnerables. No obstant això, val a dir que el seu impacte és més gran per a les llars vulnerables, perquè n'alleuja amb més intensitat la situació econòmica.

Finalment, i amb l'objectiu d'acompanyar i compensar econòmicament l'esforç de les famílies monoparentals i les famílies nombroses, trobem les ajudes. Ara bé, en estar relacionades amb determinats béns, com les bonificacions sobre l'impost sobre béns immobles (IBI), la matriculació de vehicles o les matrícules universitàries, entre d'altres, la seva orientació també s'allunya dels patrons de despesa de les llars més vulnerables.

5. Save the Children (2020). *Anàlisi de la situació de pobresa en les llars amb nens i nenes a Catalunya*.

https://www.savethechildren.es/sites/default/files/imce/2_families-en-risc_annexcatalunya_1.pdf

6. Comitè dels Drets de l'Infant (2018). *Observaciones finales sobre los informes periódicos quinto y sexto combinados de España*.

<http://digitallibrary.un.org/record/1476613>

7. Garcimartín, C. (2019) *Mesurament de la inversió pressupostària en la infància. Pressupostos Generals de l'Estat i dels Pressupostos de la Generalitat de Catalunya*. Madrid: UNICEF Comitè Espanyol. <https://www.unicef.es/cat/publicacion/mesurament-de-la-inversio-pressupostaria-en-la-infancia-proposta-metodologica-i-primers>

8. Cantó, O. i Ayala Cañón, L. (2014) *Políticas públicas para reducir la pobreza infantil en España: análisis de impacto*. Madrid: UNICEF Comitè Espanyol.

<https://www.unicef.es/publicacion/politicas-publicas-para-reducir-la-pobreza-infantil-en-espana-analisis-de-impacto>

Més enllà de la política tributària, a mitjan 2017 es va produir el que havia de ser un punt d'inflexió en la lluita contra la pobresa a Catalunya: l'aprovació de la Renda Garantida de Ciutadania (RGC). Malgrat augmentava les quanties dels 424 € mensuals de l'extingida Renda Mínima d'Inserció als 664, la quantia seguia sent notablement inferior al llindar de pobresa. A més, en el seu disseny s'excloïa d'aquest dret subjectiu els menors de 23 anys i es feia incompatible de facto amb altres prestacions, com l'associada a una situació d'alt risc social en la infància i l'adolescència. Si a aquests factors hi sumem el seu tortuós desplegament, podem afirmar que els seus efectes en la millora de les condicions materials dels infants han estat més aviat limitats.

En resum, i tal com la Comissió Europea advertia: les polítiques d'infància són escasses i estan mal orientades⁹, una situació que limita seriosament l'impacte de les polítiques en la reducció de la pobresa dels infants, i que contrasta amb la reducció que experimenten la resta de grans grups d'edat, particularment la gent gran. **Gràfic 2.**

La COVID-19 i l'elefant a l'habitació

I de sobte, la ràpida expansió de la COVID-19, el tancament dels centres educatius i la frenada econòmica. El virus colpeja sanitàriament de manera molt especial els estrats més desfavorits¹⁰; en l'àmbit econòmic, des de març ens trobem en una destrucció de l'ocupació sense precedents, particularment en aquells sectors que ja es trobaven en una situació més precaritzada¹¹. El panorama preocupant que traçaven les dades es desborda.

La COVID-19 posa sobre la taula, de manera incontestable, la feblesa de les polítiques d'infància a Catalunya: s'aproven partides extraordinàries de 6 MEUR per garantir l'alimentació dels infants davant la interrupció del curs escolar presencial¹² i es descobreix la bretxa digital i s'han de repartir 22.000 dispositius per seguir les classes de manera remota¹³, entre d'altres.

9. European Commission (2020). *Semestre Europeo 2020: Evaluación de los avances en lo que respecta a las reformas estructurales y la prevención y la corrección de los desequilibrios macroeconómicos, y resultados de los exámenes exhaustivos conforme al Reglamento (UE) n.o 1176/2011*. https://ec.europa.eu/info/publications/2020-european-semester-country-reports_en

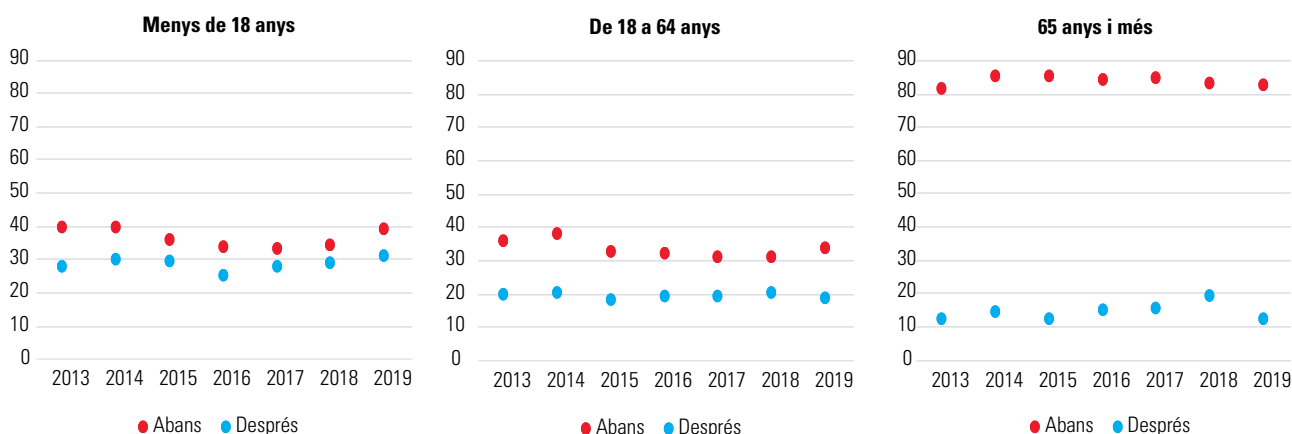
10. Baena-Díez, JM.; Barroso, M.; Cordeiro-Coelho, Sl.; Díaz, JL.; Grau, M. Impact of COVID-19 outbreak by income: hitting hardest the most deprived. *Journal of Public Health*. [Consultat 28 agost 2020]. <https://academic.oup.com/jpubhealth/advance-article/doi/10.1093/pubmed/fdaa136/5881845>

11. Artola, M. i Torre, M. «COVID-19: empleo y ocupaciones en riesgo». *eldiario.es*, 7 abril 2020, https://www.eldiario.es/piedrasdepapel/Covid-19-empleo-ocupaciones-riesgo_6_1013908643.html

12. Generalitat de Catalunya. «Les primeres targetes moneder per als ajuts de menjador escolar ja s'estan utilitzant», Departament d'Educació. 23 març 2020. <http://ensenyament.gencat.cat/ca/inici/nota-premsa?id=384085>

13. Generalitat de Catalunya. «Educació comença el procés de repartiment de 22.000 dispositius amb connectivitat a alumnes que no en disposen per seguir el curs des de casa». Departament d'Educació, 14 abril 2020. <http://ensenyament.gencat.cat/ca/inici/nota-premsa?id=384760>

Gràfic 2. Taxa de risc de pobresa abans i després de transferències socials, per edat. Catalunya, 2013-2019

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'IDESCAT

D'altra banda, i amb la declaració de l'estat d'alarma, el govern central aprovà mesures de flexibilització de la prestació per desocupació per tal de protegir llocs de treball, i poc després, aprovava l'Ingrés Mínim Vital (IMV). Malgrat ser la primera política de garantia de rendes d'àmbit estatal, d'una banda deixava fora, altre cop, les persones menors de 23 anys. I de l'altra, substituïa la prestació per fill a càrrec, que complementava l'esforç econòmic que la llar feia per cada infant, malgrat significar solament 28 € per infant/mes. Gràcies a aquest, però, les llars monoparentals amb un infant passaven a ingressar 700 €, i la resta de llars, fins a un màxim de 1.015 €. Es tracta d'unes quanties lleugerament superiors a la RGC i que a Catalunya s'estima que percebran unes 30.000 llars amb infants¹⁴, malgrat algunes estimacions apunten que tan sols cobriran el 29,3% de les llars en situació de pobresa i el 33% de les llars en situació de pobresa severa¹⁵.

La COVID-19 il·lustrarà inevitablement, tal com apunta Nacions Unides¹⁶, l'assoliment dels objectius de l'Agenda 2030, si no es prenen les mesures necessàries. Es requerirà, per tant, una reorientació i una major determinació de les polítiques, que focalitzin esforços en col·lectius com els infants i adolescents en situació vulnerable.

Rumb al 2030: una agenda d'oportunitats per a la infància

L'ODS 1 de l'Agenda 2030 es proposa reduir a la meitat la taxa de pobresa en la infància; un objectiu que UNICEF Comitè Catalunya va traduir com la disminució de la taxa de pobresa infantil al 10% o menys per al 2030 a casa nostra¹⁷. Per aconseguir-ho, el context actual obliga a sobreposar-se a les inèrcies i situar la infància al capdavant de les polítiques. Malgrat l'impuls del Pacte per la infància, el Pla d'atenció integral a la infància i l'adolescència de Catalunya (2015-2018) no va implementar-se de manera efectiva, i les Taules d'Infància es troben, a hores d'ara, congelades. Ara, el momentum exigeix posar en joc els aprenentatges fets des d'aleshores i estar a l'alçada. Com a primer pas, cal una avaluació rigorosa de necessitats en la infància, que identifiqui les situacions que viuen les llars més empobrides, i, a partir d'aquesta, que es planifiqui i implementi un pla d'actuació ambiciós que hi doni resposta, integrant funcionalment les polítiques i transversalitzant la infància¹⁸. Un New Deal per a la infància.

Òbviament, caldrà aprofundir i acomodar-hi el sistema de garantia de rendes. Respecte a les quanties, aquestes disten de cobrir el «cost de la criança», i caldrà augmentar-les tenint en compte els factors de ponderació propis de cada territori (preu de l'habitatge, costos dels serveis de cura, entre d'altres). És una bona notícia que l'IMV permeti la complementarietat amb altres prestacions i, per tant, el govern de la Generalitat i els ens locals tenen espai per desenvolupar la seva autonomia. Així, per exemple, si la prestació de l'IMV per a dos adults i dos infants se situa en els 877 € mensuals, la Generalitat pot complementar-la fins a l'entorn dels 1.514,6 €, llinar d'ingressos a partir dels quals es considera que una llar viu dignament a l'Àrea Metropolitana de Barcelona, segons dades del 2019¹⁹, i l'Ajuntament de Barcelona, per la seva banda, pot contribuir-hi compensant el diferencial del seu llinar, que se situa en els 1.680 €. L'IMV ofereix, així mateix, la possibilitat de reorientar la despesa prevista en la RGC, cobrint situacions fins ara no previstes. Estendre el dret subjectiu i la titularitat de la prestació a la infància, independentment de la seva condició administrativa, seria una aposta que, a banda de reduir la pobresa

14. Delegación del Gobierno en la Comunidad Autónoma de Catalunya. «El Ingreso Mínimo Vital llegará a cerca de 300.000 personas de 100.000 hogares catalanes». 14 juny 2020.

https://www.mptfp.gob.es/porta/delegaciones_gobierno/delegaciones/catalunya/actualidad/notas_de_prensa/notas/2020/06/2020_06_14-Ingreso-Minimo-Vital

15. Save the Children (2020). *Infancia en reconstrucción. Medidas para luchar contra la desigualdad en la nueva normalidad.*

https://www.savethechildren.es/sites/default/files/2020-07/Informe_Infancia_En_Reconstruccion.pdf

16. United Nations (2020). *Shared Responsibility, Global Solidarity: Responding to the socio-economic impacts of COVID-19.*

<https://unsdg.un.org/es/resources/responsabilidad-compartida-solidaridad-global-respuesta-los-impactos-socioeconomicos-de>

17. UNICEF Comitè Catalunya (2018). *No val a badar. L'Agenda 2030 en clau d'infància a Catalunya.*

<https://www.unicef.es/cat/noticia/agenda-2030-catalunya>

18. Mayordomo, E. «La infància: del marge al confinament». *Barcelona Societat*, abril 2020, núm. 26, p. 28-34.

19. Àrea Metropolitana de Barcelona (2020). *El salari de referència Metropolità de Barcelona 2019.*

https://docs.amb.cat/alfresco/api/-default-/public/alfresco/versions/1/nodes/040d12c0-8b15-4cf5-b4b1-df33c740774c/content/Salari_metropolitana_2019.pdf?attachment=false&mimeType=application/pdf&sizeInBytes=1554111

infantil, també contribuiria a la lluita contra l'abandonament escolar, al benestar emocional dels infants i a l'emancipació dels joves, entre d'altres²⁰, alhora que reforçaria la idea d'una infància amb drets i deures, que participa activament en la construcció de la societat.

En l'àmbit fiscal, cal una reorientació del sistema impositiu per fer-lo més progressiu, que, més enllà dels beneficis en moments puntuals, acompanyi el procés de criança, especialment per a les llars monoparentals i les nombroses. En aquest sentit, i donat que l'habitatge representa una part significativa de la despesa de les llars amb fills, es podrien reformar els supòsits i les quanties de la deducció per lloguer, per fer-la més sensible a les situacions que viuen les llars amb infants en situació de vulnerabilitat econòmica. En aquest cas, i contràriament amb el que succeïa amb la resta de deduccions, les persones que es troben en un procés de desnonament demanen suport als serveis socials, que els podrien acompanyar en el procés per beneficiar-se d'aquesta mesura. Aquesta política, però, no pot ser una coartada per no desenvolupar una vertadera política integral que garanteixi l'accés a l'habitatge, especialment de les llars vulnerables amb infants. Cal que l'administració exerceixi dret de compra preferent i desenvolupi amb determinació una política d'habitatge protegit que la situï al nivell dels països de l'entorn, entre d'altres.

En l'àmbit local, l'alleujament de la despesa de les llars amb més vulnerabilitat passa per aprofundir en les polítiques de tarifació social, que introdueixen progressivitat als preus públics i faciliten l'accés als serveis de les llars amb menys recursos. I perquè els infants de llars més empobrides puguin gaudir de les mateixes oportunitats i desenvolupar-se en tots els aspectes, aquesta tarifació cal estendre-la al major nombre d'àmbits possibles, incloent aquells com la música i l'esport, entre molts d'altres.

En línia del que proposa UNICEF, seria pertinent, en definitiva, disposar d'una anàlisi detallada i sostinguda en el temps, que identifiqués els efectes dels tributs en les famílies, i n'obtingués com a resultat dades estandarditzades que permetessin la comparació entre municipis, comunitats autonòmiques i estats²¹.

Finalment, en aquesta estratègia també cal reforçar el desenvolupament de les polítiques redistributives. Aquestes, a diferència de les polítiques que desenvolupen actuacions per pal·liar les desigualtats un cop aquestes ja s'han produït, actuen per eliminar les «desigualtats de partida». Impliquen, per tant, el desenvolupament d'un sector públic de qualitat, que contribueixi a augmentar significativament el capital social, cultural i econòmic de les famílies; i facin efectiva la igualtat d'oportunitats i el desenvolupament dels infants, independentment del seu origen social. Per fer-ho possible, es requereix, entre d'altres, una actualització de la cartera de serveis socials que s'adapti a les necessitats presents, i desplegui serveis i mesures que millorin el benestar de la infància i les seves famílies. És necessari, per exemple, flexibilitzar els horaris dels serveis i dispositius de cura, per tal de garantir la conciliació i facilitar la incorporació laboral dels progenitors, i desplegar el conjunt de mesures d'atenció social i educativa previstos en la llei, com l'ajut a domicili, entre d'altres.

L'assoliment del primer objectiu de l'Agenda 2030 està en joc; i amb ell, el present i el futur dels infants. Aquests necessiten i esperen molt més de nosaltres.

Cal reforçar les polítiques redistributives que, a diferència de les que actuen per pal·liar les desigualtats un cop aquestes ja s'han produït, actuen per eliminar-les de partida.

²⁰ Mayordomo, E. «El coronavirus i la infància del bigoti». *Lleiengel.cat* (blog). 26 març 2020.

<http://lleiengel.cat/coronavirus-infancia-bigoti/>

²¹ Garcimartín, C. *Op. cit.*

ODS3

Garantir una vida sana i promoure el benestar per a tothom a totes les edats

La COVID-19: una pedra més en el camí dels objectius de salut i benestar de la infància per a l'any 2030

LUIS RAJMIL

Metge pediatre, doctor en Medicina i especialista en Medicina Preventiva i Salut Pública

Des de la publicació de l'informe d'UNICEF Comitè Catalunya *No val a badar. L'Agenda 2030 en clau d'infància a Catalunya*, la majoria d'indicadors relatius a la salut i el benestar dels nens i de les nenes no han experimentat uns canvis significatius, el que comporta que els reptes que s'hi plantejaven per garantir-los una vida sana continuen pendents. Si tenim en compte la irrupció de la pandèmia de la COVID-19 i les seves conseqüències, i que algunes de les decisions preses per evitar-ne l'expansió han comportat —i comportaran— danys col·laterals entre la població infantil i adolescent, caldrà que ens esmercem si volem complir amb les fites de l'ODS 3.

Condicions de vida, conductes relacionades amb la salut i la qualitat de vida fins a l'arribada de la COVID-19

La infància és un període especialment vulnerable als principals determinants de la salut, com ara les condicions de vida, els ingressos i el treball familiars, l'educació, l'habitatge de la família, i l'accés als serveis de salut. Aquests factors relacionats amb el capital financer (nivell d'ingressos econòmics familiars), el capital humà (nivell d'educació familiar) i el capital social (la classe social familiar) tenen una influència potencial molt important sobre la futura salut i el desenvolupament infantil¹. Un estudi del Regne Unit que analitza l'evolució dels determinants socials de la salut els darrers deu anys emfatitza la importància de les polítiques d'infància, la seva influència en les desigualtats socials i l'impacte en la salut infantil².

Recentment, el relator de les Nacions Unides sobre l'extrema pobresa i els drets humans ha publicat un informe en què es constata que a l'Estat espanyol continua havent-hi un elevat risc de pobresa infantil, on 1 de cada 3 nens i nenes es troba en risc de pobresa o exclusió social³.

1. Entwisle, DR.; Astone, NM. Some practical guidelines for measuring youth's race/ethnicity and socioeconomic status. *Child Development*, 1994; 65: 1521–40.

2. Marmot, M.; Allen, J.; Boyce, T.; Goldblatt, P.; Morrison, J. (2020) *Health equity in England: the Marmot review 10 years on*. Londres: Institute of Health Equity.

<https://www.health.org.uk/publications/reports/the-marmot-review-10-years-on>
3 Nacions Unides (2020). *Informe del Relator Especial sobre la extrema pobresa y los derechos humanos*. Asamblea General. Visita a Espanya. <https://undocs.org/es/A/HRC/44/40/Add.2>

Aquests fets tenen una influència potencial molt important sobre els indicadors de salut infantil. Així, la majoria de les conductes relacionades amb la salut mostren desigualtats associades als determinants socials. Tal com es mostrava a l'informe *No val a badar. L'Agenda 2030 en clau d'infància a Catalunya* publicat per UNICEF Comitè Catalunya l'any 2018, el consum d'aliments no saludables o la menor pràctica d'activitat física s'associen a condicions socials més desfavorides, i això es relaciona amb una probabilitat més elevada de presentar sobrepès o obesitat, actualment uns dels riscos més importants per a la salut i el benestar de la població infantil i adolescent a Catalunya.

A partir de l'any 2018, les dades disponibles en relació amb les conductes saludables de l'Enquesta de Salut de Catalunya (ESCA)⁴ mostren un cert estancament respecte de les dels anys 2016-2017. Així, en relació amb l'activitat física en temps d'oci s'observa una millora en les dades des de l'any 2010 fins al 2016, moment en el qual s'observa un retrocés que s'ha mantingut estable des de llavors, sense cap millora en els darrers anys.

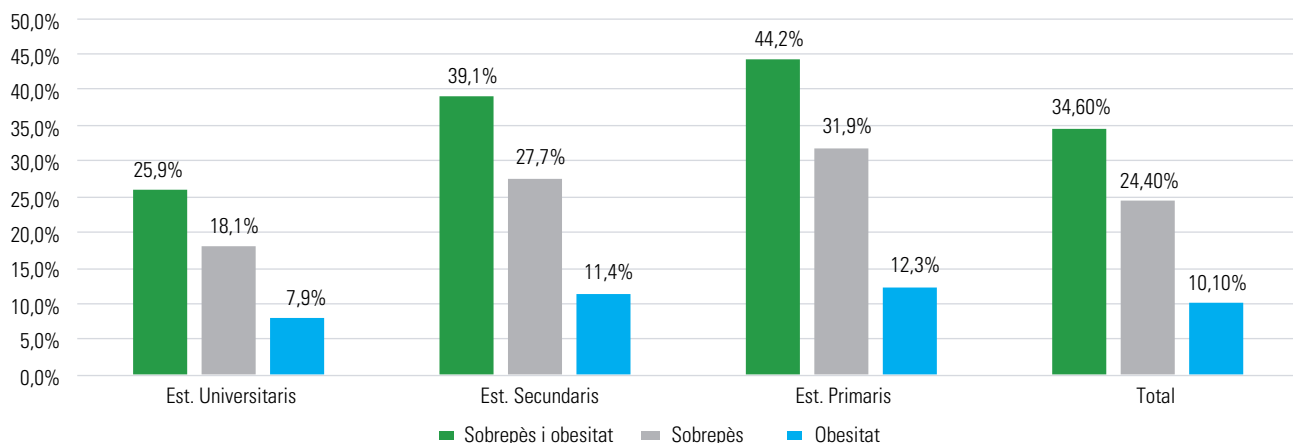
Els hàbits alimentaris de la població infantil de 6 a 12 anys mostren una millora aquests últims anys, molt probablement relacionada amb els programes preventius i d'intervenció implementats. No obstant això, també s'ha comprovat un augment de l'obesitat i el sobrepès entre la població de 2 a 5 anys d'edat.

Respecte a la incidència de les desigualtats socials en el sobrepès i l'obesitat, al **gràfic 1** s'observa un gradient amb major proporció de sobrepès i obesitat en infants de 6 a 12 anys que viuen en famílies més desfavorides. Aquests resultats coincideixen amb d'altres estudis publicats recentment que han analitzat les dades de pes i talla de tota la població de 2 a 17 anys d'edat de Catalunya entre els anys 2006 i 2016, i que mostren com aquestes desigualtats es mantenen al llarg d'aquest període⁵.

La salut percebuda i la qualitat de vida relacionada amb la salut s'han mantingut en nivells excel·lents durant els darrers anys, com d'altra banda és habitual en la població infantil, i no s'han trobat canvis importants els darrers dos anys.

4. Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya (2020). *Enquesta de Salut de Catalunya*. ESCA continua. Resultats 2018-2019. https://salutweb.gencat.cat/ca/el_departament/estadistiques_sanitaries/enquestes/esca/resultats_enquesta_salut_catalunya/
5 De Bont, J.; Díaz, Y.; Casas, M.; García-Gil, M.; Vrijheid, M.; Duarte-Salles, T. Time Trends and Sociodemographic Factors Associated With Overweight and Obesity in Children and Adolescents in Spain. *JAMA Network*, 2020; 3(3): e201171. doi:10.1001/jamanetworkopen.2020.1171

Gràfic 1. Infants (6-12 anys) amb sobrepès i obesitat, segons estudis de la mare. Catalunya, 2018-2019

Font: Enquesta de Salut de Catalunya (ESCA), 2018-2019

6. Álvarez, E.; Brime, B.; Llorens, N.; Molina, M.; Sánchez, E.; Sendino, R. (2018). *Observatorio español de las drogas y las adicciones. Encuesta sobre el uso de drogas en Enseñanzas Secundarias en España (ESTUDES)*. Madrid: Ministerio de Sanidad, Consumo y Bienestar Social. <https://pnsd.sanidad.gob.es/profesionales/sistemasInformacion/informesEstadisticas/pdf/2018OEDA-ESTADISTICAS.pdf>

7. Delegación del Gobierno para el Plan Nacional sobre Drogas. Secretaría de Estado de Servicios Sociales. (2020). *Encuesta sobre Uso de Drogas en Enseñanzas Secundarias en España (ESTUDES) 1994-2018. Observatorio Español de las Drogas y las Adicciones*. Madrid: Ministerio de Sanidad, Consumo y Bienestar Social. <https://pnsd.sanidad.gob.es/profesionales/sistemasInformacion/informesEstadisticas/pdf/2020OEDA-INFORME.pdf>

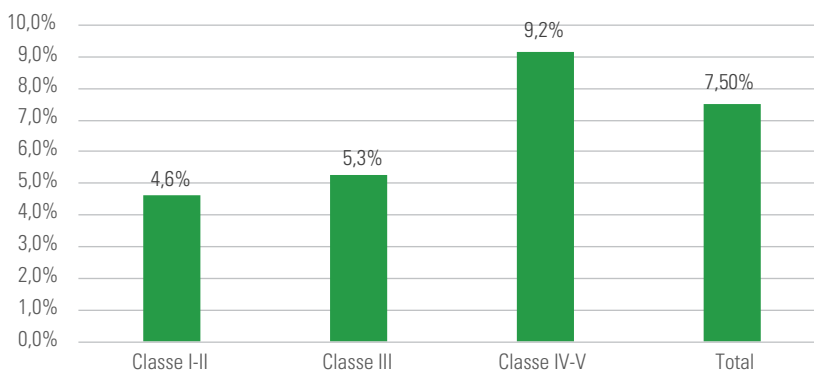
El nivell de benestar psicosocial esdevé fonamental per als infants. El desenvolupament psicològic i social presenta canvis molt importants durant els primers anys de vida i l'adolescència. Aquests canvis requereixen un ambient familiar, escolar i general que afavoreixi el seu desenvolupament saludable. La probabilitat de patir un problema de salut mental ha presentat un discret augment segons les darreres dades de l'ESCA de 2018-2019 respecte les dades prèvies, ja que ha passat del 5% al 7% entre la població de 4 a 14 anys (**gràfic 2**), encara que aquesta diferència no és significativa. A més, es mantenen les desigualtats en la probabilitat de patir un problema de salut mental segons la situació socioeconòmica familiar: són els nois i noies de famílies més desafavorides qui tenen més probabilitat de patir-ne.

Pel que fa a les addiccions, segons les darreres dades disponibles de les enquestes ESTUDES dels anys 2016 i 2018^{6,7}, la prevalença del consum d'alcohol en estudiants d'ensenyament secundari a Catalunya, que havia estat del 68% l'any 2014, ha baixat al 60,4% l'any 2018, mentre que pel que fa al consum de tabac i de cànnabis apenes hi ha canvis significatius: han passat, en el mateix període, del 30,8% al 31,2% i del 23,4% al 23,1%, respectivament (**gràfic 3**).

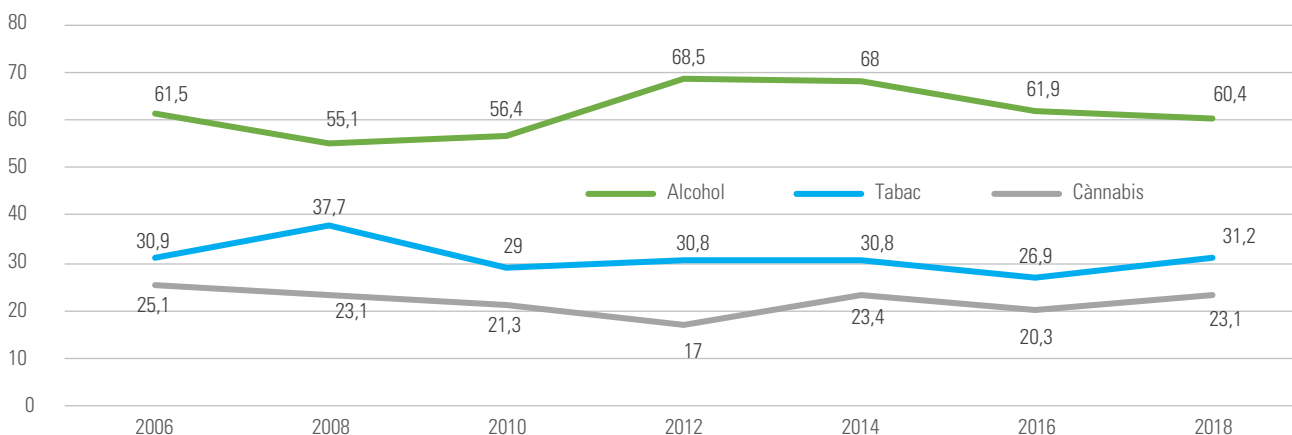
Gràfic 2. Infants (4-14 anys) amb probabilitat de patir un problema de salut mental, segons la classe social. Catalunya, 2018-2019

Nota: Classe I-II (directors, gerents i professionals universitaris), classe III (ocupacions intermèdies i treballadors per compte propi) i classe IV-V (treballadors manuals). La salut mental en població de 4-14 anys es basa en les respostes dels informadors indirectes (mares i pares) al qüestionari (*Strengths and Difficultes Questionnaire SDQ*)

Font: Enquesta de Salut de Catalunya (ESCA), 2018-2019

Gràfic 3. Adolescents (14-18 anys) que declaren haver consumit alcohol, tabac o cànnabis en els darrers 30 dies. Catalunya, 2006-2018

Font: Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad (MSSSI). Enquesta estatal sobre drogues a l'ensenyament secundari (ESTUDES)

La població infantil i adolescent i la COVID-19: impacte a curt, mitjà i llarg termini

La irrupció de la COVID-19 ha significat un canvi molt significatiu en la vida de la població infantil de Catalunya així com de la majoria de països del món.

Des del començament de la pandèmia fins al moment actual persisteixen moltes incerteses respecte de l'epidemiologia de la COVID-19. Malgrat s'estan duent a terme infinitat d'estudis i anàlisis de dades, tant pel que fa les vies de transmissió, com a la immunitat i la seva durada, entre d'altres factors, encara no s'han determinat amb prou nivell de certesa, i continua mancant un tractament efectiu. Respecte al virus i la seva influència en la salut infantil, fins al moment actual s'ha comprovat que les persones menors de 15 anys presenten una incidència baixa i menys gravetat comparada amb la de la resta de la població. Els resultats de les revisions basades en les primeres corbes epidèmiques reforcen la idea que la població infantil pateix menys i amb molta menys gravetat la malaltia, i a més, com a transmissors, ho són menys que els adults⁸. No obstant això, aquesta població ha estat exposada a riscos secundaris per tal d'aturar l'expansió de la pandèmia que afecta en major mesura els adults⁹.

El tancament de les escoles va ser una de les primeres mesures d'aïllament que es van prendre en la majoria de països del món afectats per la pandèmia, a més d'un confinament total a casa per a la població infantil, que en el cas de Catalunya va durar més de 40 dies. És molt probable que aquesta decisió estigués basada en la informació disponible en relació amb epidèmies anteriors, com la de la grip, i en la idea preconcebuda que els nens i nenes són importants «vectors de transmissió», encara que sense cap evidència científica que ho avaluï pel que fa a la COVID-19¹⁰.

Els resultats d'aquestes mesures i els seus efectes s'hauran d'avaluar amb el temps. No obstant això, el confinament, d'una banda, ha fet augmentar els contactes i les relacions familiars, i d'altra, en alguns casos, ha representat un període de millors relacions familiars i disminució de l'ansietat relacionada amb l'excés d'activitat. Però també, a la vegada, ha presentat una sèrie d'efectes adversos com ara l'augment de les desigualtats socials existents, augment que continuarà encara més en el curt, mitjà i llarg termini si no s'adopten mesures urgents per pal·liar-les. La població infantil ha vist interromput els seus circuits habituals d'activitats, jocs i relacions¹¹. Els fills i filles de famílies amb menys recursos, que depenen dels àpats escolars i de l'accés als parcs infantils i espais públics per fer exercici, que tenen menys probabilitats de tenir accés adequat a internet i espai suficient que permeti l'aprenentatge, han vist com la bretxa de les desigualtats augmentava. A més, s'hi afegeixen els danys addicionals a causa de l'aïllament social, la manca de l'acció protectora de l'escola, l'augment de l'ansietat i dels problemes de salut mental, les agressions i la violència domèstica, i el maltractament infantil. I això coincideix amb un desajustament entre les necessitats i la provisió de serveis sanitaris, educatius i socials, sobretot per a la població infantil més vulnerable.

Pel que fa a les conductes relacionades amb la salut i el sobrepès i l'obesitat infantil, s'haurà d'avaluar l'impacte del confinament a curt i mitjà termini, però d'acord

La població infantil ha estat exposada a riscos secundaris per tal d'aturar l'expansió de la pandèmia que afecta en major mesura els adults.

8 Rajmil, L. Role of children in the transmission of the COVID-19 pandemic: a rapid scoping review. *BMJ Paediatrics Open*, 2020; 0: e000722.

<https://bmjpaedsopen.bmj.com/content/4/1/e000722>

9 Crawley, E.; Loades, M.; Feder, G.; Logan, S.; Redwood, S.; Macleod, J. Wider collateral damage to children in the UK because of the social distancing measures designed to reduce the impact of COVID-19 in adults. *BMJ Paediatrics Open*, 2020; 4: e000701. doi:10.1136/bmjpo-2020-000701.

10 Viner, RM; Russell, SJ; Croker, H; Packer, J; Ward, J; Stansfield, C, et al. School closure and management practices during coronavirus outbreaks including COVID-19: a rapid systematic review. *Lancet Child Adolesc Health*, 2020; 4: 397-404 [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(20\)30095-X](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(20)30095-X)

11 Tarrida, C.; Serrano, E. (2020). *Aproximación al sufrimiento emocional en la infancia y adolescencia por el confinamiento en tiempos de la COVID-19*. https://amf-semfyc.com/web/article_ver.php?id=2655

amb el que s'ha exposat, és molt probable que el sobrepès i l'obesitat hagin augmentat, especialment entre la població infantil i adolescent més vulnerable i amb menys recursos, cosa que fa augmentar els gradients socials.

La població infantil ha patit en major mesura que la resta de població les restriccions per fer exercici físic atesa la manca de possibilitats de passar temps a l'aire lliure. L'augment de les hores de convivència familiar també ha estat relacionada amb dificultats familiars de conciliació laboral, a més del patiment si algun membre de la família estava aïllat, malalt, ingressat o havia mort. Durant el confinament s'han descrit algunes manifestacions d'insomni, enuresi nocturna (incontinència urinària), pors, somatitzacions, tristesa, entre altres símptomes. Segons un estudi recent, 1 de cada 4 nens i nenes que han patit l'aïllament per la COVID-19 presenta símptomes depressius o d'ansietat¹². En un informe d'UNICEF sobre salut mental també s'hi descriu una situació pitjor, especialment entre infants i adolescents en entorns més desfavorits¹³.

És per aquestes raons que moltes organitzacions internacionals, entre elles UNICEF, han recomanat la reobertura de les escoles tan aviat com sigui possible pels seus efectes per mitigar la mala salut, disminuir les desigualtats i cobrir necessitats bàsiques¹⁴. Entre altres factors associats a la salut infantil, l'escola permet respondre, en part, a la inseguretat alimentària, la negligència i la prevenció d'abusos, i pot donar un cert suport en salut mental. Tot i que, tal com s'ha comentat, existeixen encara moltes incerteses respecte a la transmissió del virus i, sobretot, pel que fa a la manca d'un tractament efectiu, cada cop és més evident que els governs han de trobar solucions que permetin als infants i adolescents tornar a l'educació a temps complet amb tota seguretat i tan aviat com sigui possible¹⁵. Per això es desenvolupen protocols i es fan recomanacions¹⁶, tenint en compte el moment de la pandèmia i els canvis que es poden produir en el temps, així com en relació amb les mesures pertinents per tal de controlar l'evolució de la pandèmia.

D'altra banda, un efecte secundari positiu de la pandèmia sobre la salut infantil ha estat relacionat amb el canvi climàtic. És conegut que els infants són especialment vulnerables als efectes adversos del canvi climàtic i les seves conseqüències¹⁷. Entre altres efectes, durant el període de confinament s'ha pogut constatar una millora de la qualitat de l'aire amb una disminució important de la contaminació ambiental, especialment a les àrees urbanes més denses. Aquest fet s'associa amb menys efectes negatius sobre la salut infantil.

Accés als serveis sanitaris durant la pandèmia i la postpandèmia

Durant el període de confinament, atesa la saturació del sistema sanitari i el tipus de prioritització de la provisió de serveis, s'ha produït un canvi molt important en el patró d'atenció sanitària a Catalunya, així com a la majoria de països, inclosa l'atenció a la població infantil. La major part de l'atenció s'ha intentat resoldre de manera no presencial i els serveis sanitaris han prioritzat l'atenció a la pandèmia¹⁸. A més, també s'ha registrat un canvi en la demanda assistencial. Als serveis d'ur-

12. ANPIR (2020). *Salud Mental en la era del desconfinamiento del covid-19. Posicionamiento de las Asociaciones de Psiquiatría y Psicología Clínica, especialmente en niños y adolescentes.*

<https://www.anpir.org/salud-mental-en-la-era-del-desconfinamiento-del-covid-19-posicionamiento-de-las-asociaciones-de-psiquiatria-y-psicologia-clinica-especialmente-en-ninos-y-adolescentes/>

13. UNICEF España (2020). *Salud mental e infancia en el escenario de la COVID-19. Propuestas de UNICEF España.*

<https://www.unicef.es/publicacion/salud-mental-e-infancia-en-el-escenario-de-la-covid-19-propuestas-de-unicef-espana>

14. Nathawad, R. Back to school. *ISSOP e-Bulletin*, July 2020, 46, 8-9.

<https://www.issop.org/download/>
15. Edmunds, WJ. Finding a path to reopen schools during the COVID-19 pandemic. *Lancet Child Adolescent Health*, 2020.

[https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(20\)30249-2](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(20)30249-2)

16. UNICEF España (2020). *COVID-19: Proteger la salud en las aulas. Principios básicos para asegurar el derecho a la salud al reabrir los centros educativos.*

<https://www.unicef.es/sites/unicef.es/files/educa/unicef-educa-covid19-apertura-centros-educativos-funcionamiento-seguro-2.pdf>

17. Arpin, E.; Gauffin, K.; Kerr, M.; Hjern, A.; Mashfor-Pringle, A.; Barros, A., et al. *Climate change and child health inequality: a review of reviews.* Association for Public Policy Analysis & Management (APPAM) International Conference. 2020, 23-24 July.

18. Fòrum Català d'Atenció Primària (FoCAP) (2020). *En la postpandèmia: l'organització dels CAPs, una oportunitat de millora.*

<https://focap.wordpress.com/2020/06/30/en-la-postpandemia-lorganitzacio-dels-caps-una-oportunitat-de-millora/#more-6260>

gències pediàtriques s'ha reportat una disminució de la demanda per consultes no necessàriament urgents, però també una disminució pel que fa a l'atenció a d'altres patologies agudes o cròniques, cosa que comporta un augment del risc per a la salut¹⁹. És a dir, els grups d'infants més vulnerables, amb problemes de salut i desenvolupament, han vist disminuït el seu accés als serveis sanitaris essencials. També s'ha descrit la postergació de les visites preventives i de promoció de la salut infantil²⁰. Aquest fet és molt important atès que, d'acord amb l'experiència de pandèmies prèvies, la cobertura de vacunes sistemàtiques en la població infantil disminueix, amb el conseqüent augment del risc de brots de malalties prevenibles.

La població infantil teòricament té accés universal a l'atenció sanitària així com a les mesures de promoció i prevenció de la salut. No obstant això, alguns infants han tingut dificultats a causa de la situació administrativa dels seus progenitors, i aquesta situació s'ha afegit a les dificultats ja esmentades durant la pandèmia.

El replantejament dels serveis sanitaris adreçats a la població infantil després de la pandèmia representa un repte que necessàriament ha d'incloure aspectes bàsics com ara el reforç de l'atenció primària pediàtrica i les seves dimensions, millorant l'accés presencial així com l'atenció longitudinal en el temps per part dels professionals de referència, la globalitat i la coordinació amb l'atenció especialitzada. Tenint en compte l'impacte en salut de la pandèmia, sobretot en la salut mental, s'hauria de garantir el suport psicosocial dels serveis sanitaris i evitar la medicalització, així com reforçar els factors coneguts que milloren la resiliència, com ara els factors familiars, escolars i mediambientals. També els serveis de salut pública haurien de garantir les mesures de prevenció, sobretot les immunitzacions.

2020-2030: encara més reptes per complir amb l'ODS 3

Els reptes que s'assenyalaven a l'informe *No val a badar. L'Agenda 2030 en clau d'infància a Catalunya* continuen absolutament vigents. Però a més, s'han de tenir en compte els que es deriven de l'impacte de la pandèmia —i de les seves conseqüències— i de les mesures preses per tal de contenir-la. Alguns d'aquests reptes —i propostes per fer-los front— ja han estat indicats als apartats anteriors. En aquest sentit, però, cal insistir en el fet que no podem permetre que per fer front a la pandèmia, les mesures contra els possibles riscos a la salut biològica individual i poblacional acabin conculcant els drets dels nens i de les nenes, en especial quant a la prevenció i l'atenció d'altres patologies, així com el dret al seu benestar i l'educació.

En el cas de Catalunya s'ha de tenir en compte l'impacte negatiu que ha tingut la pandèmia de la COVID-19 sobretot en l'augment de les desigualtats socials. Per tant, si volem garantir que tots els nens i nenes de Catalunya gaudeixin de benestar i tinguin una vida sana, s'ha de revisar i augmentar la inversió en els determinants socials de la salut i el benestar infantil. Aquesta inversió s'ha de centrar a garantir ingressos suficients a les famílies, l'accés a un habitatge digne, garantir una alimentació sana i equilibrada, una bona experiència educativa, així com una atenció sanitària equitativa i de qualitat per a tots els infants i adolescents, amb l'objectiu de disminuir les desigualtats socials.

Per garantir que tots els nens i nenes gaudeixin de benestar i tinguin una vida sana, s'ha de revisar i augmentar la inversió en els determinants socials de la salut i el benestar infantil.

19. Cella, A.; Marchetti, F.; Iughetti, L.; Di Biase, AR.; Graziani, G.; De Fanti, A. Italian COVID-19 epidemic: effects on paediatric emergency attendance—a survey in the Emilia Romagna region. *BMJ Paediatrics Open*, 2020. <https://bmjpaedsopen.bmj.com/content/4/1/e000742>

20. Moraga, F. Las vacunaciones caen durante la pandemia. *ADOLESCERE. Revista de Formación Continuada de la Sociedad Española de Medicina de la Adolescencia*. 2020; 8 (2): 1-4. <https://www.adolescenciasema.org/ficheros/REVISTA%20ADOLESCERE/vol8n2-2020/Editorial%20Fernando%20A.Moraga%20Llop%20v2.pdf>

S'ha d'assolir i garantir en tot moment la cobertura sanitària universal i l'accés equitatiu als serveis de salut segons les necessitats d'infants i adolescents.

S'ha de garantir una atenció de salut integral a la infància, evitar la medicalització, promoure el benestar i la salut física i mental, i donar suport i afavorir els entorns saludables i en clau de resiliència per a aquestes edats, tant pel que fa a la família, com ara a l'escola.

S'haurien de fomentar estils de vida saludables a través de polítiques transversals que incloguin programes d'oci actiu i activitats esportives inclusives i amb perspectiva de gènere, sobre tot tenint en compte l'impacte que han tingut les mesures adoptades durant la pandèmia.

En relació amb els serveis de salut, s'ha d'assolir i garantir en tot moment la cobertura sanitària universal i l'accés equitatiu segons les necessitats d'infants i adolescents; d'aquesta manera, tota la població infantil i adolescent ha de tenir accés efectiu al seu equip d'atenció primària de referència, el que ha de permetre conèixer i cobrir les seves necessitats al llarg del temps, de manera global i coordinada amb la resta de serveis. En aquest sentit, s'ha d'establir un programa efectiu de cobertura universal de l'atenció en salut bucodental i oftalmològica de tota la població infantil.

Tot i que la cobertura vacunal a Catalunya és elevada, atesos els canvis produïts durant la pandèmia, s'han de prioritzar les intervencions adreçades a assolir-la i mantenir-la, així com totes les mesures preventives i de promoció de la salut infantil i adolescent, especialment en l'etapa postpandèmia, amb especial èmfasi en la població més vulnerable.

En darrer lloc, s'ha de donar veu als infants i adolescents en la presa de decisions que tinguin a veure amb la seva salut i tenir en compte la seva opinió, cosa que redundarà en la millora del seu benestar.

Han transcorregut 5 anys des de l'aprovació de l'Agenda 2030. Tal com s'ha indicat al llarg d'aquest article, molts eren ja els reptes pendents per donar compliment efectiu a les fites de l'ODS 3 i avançar així en una Catalunya en què els infants i adolescents, sense excepció, gaudeixin del màxim benestar possible i d'una vida sana. L'entrada en joc de la COVID-19 obliga no només a intensificar l'acció política per aconseguir-ho, sinó a replantejar algunes qüestions perquè aquesta acció sigui exitosa.

L'educació, un dret que no es pot aturar

ANNA JOLONCH

Doctora en Ciències de l'Educació per la Universitat de París VIII
Professora a la Facultat d'Educació de la Universitat de Barcelona

A Catalunya la inversió que es fa en educació està a la cua dels països d'Europa, per això són urgents un compromís i una estratègia de país a llarg termini per tal de garantir una educació inclusiva, equitativa i de qualitat. En l'actual context d'emergència, reimaginar l'educació com a força transformadora esdevé un repte indefugible, ja que ens hi juguem salvar el nostre món i el futur en comú. En aquest article s'apunten alguns dels grans reptes i les apostes de política i inversió educativa que haurien de prioritzar-se i que poden ser a la base d'una estratègia de país en què l'educació és el germen per a la recuperació i la superació de la crisi a curt, mitjà i llarg termini.

Condicions de vida, conductes relacionades amb la salut i la qualitat de vida fins a l'arribada de la COVID-19

L'article que teniu a les mans és una reflexió que vol sumar-se al camí encetat per l'Aliança 2030 des de la perspectiva de la infància i l'educació, a partir d'una breu anàlisi dels reptes presentats fa dos anys en l'informe *No val a badar. L'Agenda 2030 en clau d'infància a Catalunya*¹, publicat el 2018 per UNICEF Comitè Catalunya. Ens centrarem en l'ODS 4 i les diverses problemàtiques que s'hi van abordar. Després de fer una anàlisi de la situació i context actuals, marcat per l'esclat d'una crisi global sense precedents derivada de la COVID-19, acabarem apuntant els reptes, en format de conclusions i propostes de política educativa.

En plena crisi de la COVID-19, i quan l'ONU llança una coalició global en favor de prioritzar l'educació per evitar un retrocés educatiu històric², és important recordar les mesures que UNICEF proposa en el document *L'educació davant la COVID-19. Propostes per impulsar el dret a l'educació durant l'emergència*³ i que pretenen pal·liar els efectes negatius de la crisi en el sistema educatiu sense deixar d'abordar l'educació com un element clau per a la seva superació. UNICEF fa una crida perquè en el context d'emergència en què ens trobem s'ofereixi un marc legal i el finançament suficient per assegurar la protecció dels drets de la infància. L'educació, com a dret fonamental, s'ha de veure fora de perill. Per això són molt importants els deu aprenentatges que proposa per tal de *reimaginar l'educació* i elaborar plans i estratègies que ens ajudin a respondre a l'actual emergència o a d'altres crisis que puguin sorgir⁴.

ODS4

Garantir una educació inclusiva i equitativa de qualitat i promoure oportunitats d'aprenentatge durant tota la vida per a tothom

1. UNICEF Comitè Catalunya (2018). *L'Agenda 2030 en clau d'infància a Catalunya*. <https://www.unicef.es/cat/noticia/agenda-2030-catalunya>
2. <https://en.unesco.org/covid19/education-response/globalcoalition>
3. UNICEF España (2020). *L'educació davant la COVID-19. Propostes per impulsar el dret a l'educació durant l'emergència*. <https://www.unicef.es/cat/educa/blog/covid-19-fer-front-emergencia-educativa>
4. UNICEF España (2020) *Reimaginar l'educació. Aprenentatges sobre els quals construir el nou curs*. <https://www.unicef.es/cat/educa/blog/a-prendre-pandemia-reimaginar-educacio>

Si alguna cosa ens ha revelat l'emergència són les enormes desigualtats educatives que ja eren aquí abans que es tanquessin les escoles o es confinés ningú.

L'emergència sanitària i les desigualtats educatives

«Per dures que siguin les circumstàncies, l'educació no es pot aturar, perquè l'educació és el germen de qualsevol projecte de recuperació a curt, mitjà i llarg termini»⁵.

La pandèmia ha fet aflorar desigualtats que ja hi eren. El repte que tenim al davant és que aquestes no s'agreugin encara més. L'emergència ha tancat les escoles, però l'educació no s'ha aturat. En pocs dies els docents i els centres es van haver de reinventar i l'ensenyament i l'acompanyament educatiu es van fer a distància. Tanmateix, les dades d'UNICEF ens parlen d'un elevat nombre de nens i nenes a Espanya que no han utilitzat un ordinador en els mesos del confinament, als quals hem d'afegir l'alt percentatge que no tenen accés a internet a casa. Les diferències en el període de tancament de les escoles s'han degut en part a aquesta bretxa digital⁶. Al marge, però, de les barreres digitals, la gran bretxa la trobem en les respostes diferents dels centres escolars i en la capacitat desigual de les famílies per oferir activitats de formació i aprenentatge als seus fills i filles. La bretxa digital que hi ha entre l'alumnat, les famílies i els docents és també una bretxa educativa. Els efectes més greus els hem vist entre l'alumnat més vulnerable. En aquest sentit, és molt important que es garanteixi el màxim de presencialitat al conjunt de l'alumnat però, sobretot, als que més han perdut durant aquests mesos. L'acció tutorial i la personalització del procés d'ensenyament-aprenentatge passen a ser elements cabdals i indispensables que cal reforçar a partir de la reobertura de les escoles.

Ens cal recordar, però, que els 17 ODS no són independents i estan interrelacionats, i per això, també a Catalunya, qualsevol consideració a fer en termes d'infància i educació ha de partir de la urgència per abordar l'augment previsible de la pobresa infantil amb mesures contundents. La crisi econòmica i social que ha generat la pandèmia és d'una magnitud sense precedents. UNICEF, conscient de l'impacte que està tenint la crisi de la COVID-19 en el dret a l'educació, proposa abordar la crisi com una emergència amb mesures específiques que beneficiïn en primer lloc els infants en risc de pobresa.

En l'actual context, les propostes que es van fer el 2018 des d'UNICEF Comitè Catalunya no només segueixen vigents, sinó que són encara més urgents. En alguns aspectes s'estan prenent mesures extraordinàries anunciades des del Govern estatal i la Conselleria d'Educació per fer front a la crisi de la COVID-19 tot invertint més i aportant més recursos per a l'educació. L'augment d'inversió i el combat contra la segregació són algunes de les mesures anunciades els darrers mesos⁷. Tanmateix, a Catalunya, donada la situació i el punt de partida en què ens trobem, caldrà continuar reivindicant una major inversió en educació i sobretot una major eficiència. Si alguna cosa ens ha revelat l'emergència són les enormes desigualtats educatives que ja eren aquí abans que es tanquessin les escoles o es confinés ningú.

Un compromís de país per una educació inclusiva, equitativa i de qualitat

La despesa pública en educació a Catalunya —3,7% del PIB⁸— és clarament inferior a la mitjana europea, que supera el 5%, i també a la mitjana espanyola, que és del 4,4%. Un dels factors que incideixen en la baixa despesa pública en educació a

5. UNICEF España (2020) *Reimaginar l'educació*. Op. cit.

6. EU KIDS ONLINE España (2018). *Los niños y niñas de la brecha digital en España*. Madrid: UNICEF España. https://www.unicef.es/sites/unicef.es/files/comunicacion/ESTUDIO_Infancia_y_TICs_web.pdf

7. Font: Departament d'Educació. Notes de premsa.

8. Font: Departament d'Educació. Xifres clau.

Catalunya és el model de finançament autonòmic⁹. Les polítiques educatives no s'han pogut implementar de vegades per falta de voluntat política, però també de pressupost, i han estat encallades durant dos o tres anys, com en el cas del Decret d'escola inclusiva. El decret considera dotar les escoles ordinàries amb els professionals necessaris perquè els alumnes amb necessitats educatives especials no hagin d'acudir a escoles d'educació especial. Es va plantejar com un canvi de paradigma i ara la pandèmia en posa de nou en risc la implementació i, el que és més greu, la situació dels alumnes més vulnerables. El tancament de les escoles els ha deixat sense les hores de vetlladors, de reforç o d'aula d'acollida, només per posar alguns exemples. En la reobertura de les escoles i els plans, a partir d'aquest curs, l'atenció a l'alumnat amb necessitats especials ha de ser un dels objectius de primer ordre. La situació actual ha de servir per plantejar canvis i millores urgents i necessàries a mitjà i llarg termini i fer efectiu que l'escola catalana és una escola inclusiva des de la realitat d'un sistema que també es vol inclusiu.

En aquest sentit, un estudi del Síndic de Greuges mostra per primer cop que el conjunt del servei educatiu a Catalunya està infrafinançat. A l'informe¹⁰ es revelen els elevats nivells de despesa privada de les famílies, tant en el sector públic com especialment en el sector concertat, i s'evidencia que el principi de gratuïtat de l'ensenyament no es compleix. Les xifres són flagrants: uns 1.867,9M € no finançats amb fons públics (580,3M € en el sector públic i 1.286,7M € en el sector concertat), que corresponen a una mitjana de 1.857,2 € per alumne/any (855,8 € en el sector públic i 3.931,5 € en el sector concertat).

Catalunya, fent una comparativa amb els països de l'OCDE, és qui fa més inversió privada en educació. Les famílies paguen el que l'administració s'estalvia i això genera enormes desequilibris i posa en perill l'equitat i la qualitat educativa dels centres. L'informe posa deures a l'administració, les escoles públiques i les concertades, uns deures que s'han fet explícits i tenim sobre la taula, com a compromís de país des de l'aprovació i la signatura del Pacte contra la segregació escolar¹¹.

La segregació és un dels problemes que la pandèmia pot empitjorar si s'incrementen les desigualtats entre alumnes. En aquest sentit, cal avançar en la implementació de les mesures del Pacte contra la segregació, i concretament en la gratuïtat de l'ensenyament, incrementant el finançament dels centres públics i concertats, tenint en compte que cal discriminar positivament els recursos a aquells centres i famílies menys afavorits. Tanmateix, el Síndic alerta que la millora del finançament no és suficient: cal fer una aposta decidida per proporcionar nous instruments i mesures per combatre els desequilibris existents. En aquesta línia es proposa recuperar els contractes programa¹², deixant clar que qualsevol inversió econòmica que fa l'administració als centres s'ha de fer amb l'objectiu de combatre la segregació escolar com a primer factor de desigualtat estructural del nostre sistema educatiu.

L'abandonament escolar és un altre dels problemes de país assenyalats el 2018 per UNICEF Comitè Catalunya. Recordem que el 2020 havíem d'assolir l'objectiu específic per a Espanya marcat per la Comissió Europea de disminuir la taxa d'abandonament escolar prematur al 15% (la mitjana Europea és del 10%). Estàvem

9. Albaigès, B.; Pedró, F. (2017). *L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2016. Balanç de la crisi i agenda política per a un cicle de recuperació econòmica*. Barcelona: Fundació Bofill. Informes breus núm. 67

https://fundaciobofill.cat/uploads/docs/s/g/j/l/z/h/l/8/n/ib_67_web.pdf

10. Síndic de Greuges (2020). *Estimació del cost de la plaça escolar a Catalunya*.

http://www.sindic.cat/site/unitFiles/7154/Informe%20estimacio%20cost%20pla%20C3%A7a_escolar_2020_cat_def.pdf

11. Síndic de Greuges (2019). *Pacte contra la segregació escolar a Catalunya. Un compromís per a l'èxit educatiu*.

12. Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació (LEC), articles 48.5 i 201.2.

lluny d'aconseguir-ho, però l'indicador havia anat millorant, fins al 17% (2018), encara que continuava essent la taxa més alta d'Europa. Tanmateix, el 2019 i, segons les dades provisionals, el 2020 no hem avançat sinó que hi ha hagut un clar retrocés, amb el 19% d'abandonament entre els alumnes de 18-24 anys. La resposta a aquest repunt pot explicar-se en part per la millora que hi va haver de les perspectives econòmiques, que ha fet que els joves rebin propostes que els atrauen i els porten a abandonar els estudis abans d'acabar l'etapa postobligatòria. Aquesta no és ara la realitat, donat el context de recessió econòmica, però tot i així es tem que l'abandonament i la desafecció dels alumnes s'hagin disparat. Per això, avui, un dels primers objectius hauria de ser pal·liar els efectes de més de sis mesos, per a alguns alumnes, sense cap contacte amb l'escola, per tal de prevenir l'augment de l'abandonament dels que s'han allunyat i que necessiten d'una atenció especial i personalitzada.

Repensar les transicions i la postobligatòria per reduir la taxa d'abandonament haurien de ser també avui objectius prioritaris. L'obtenció d'un títol d'educació secundària postobligatòria es considera un requisit indispensable per poder tenir èxit i desenvolupar el projecte vital¹³. La graduació en l'educació secundària de segona etapa implica més facilitat per a la inserció laboral i, per tant, menys atur juvenil. El Departament d'Educació va publicar per primera vegada el 2019 una estadística longitudinal sobre els itineraris educatius dels joves en la qual es posa de manifest que la majoria d'alumnes de 4t d'ESO escullen el batxillerat (62,6%) enfront els cicles formatius de grau mitjà (20,60%)¹⁴. Aquesta dada difereix dels països europeus, on l'itinerari de la FP té un major pes. A Europa, el 40,1% dels alumnes trien la via professional¹⁵. Hi ha molt a fer per flexibilitzar i personalitzar els itineraris formatius dels joves, mitjançant un procés d'orientació i acompanyament personalitzat.

És aquí on la pedagogia, el professorat i el lideratge educatiu tenen molt a fer per a la millora dels índex de fracàs i abandonament¹⁶. En les nostres escoles encara es duen a terme algunes pràctiques nefastes —com la repetició de curs o els agrupaments per nivell— que sabem que només generen més fracàs i una despesa enorme, tal com alerten els informes dels organismes europeus i internacionals. Sabem també que les expectatives dels docents marquen les trajectòries dels alumnes, per això és important seguir avançant en iniciatives com el Programa per a la millora i la innovació en la formació inicial de mestres del govern català, així com el desenvolupament professional i l'avaluació del professorat¹⁷.

Tanmateix, per a la millora de la qualitat de l'educació —i tal com assenyalava el 2018 el document *No val a badar* d'UNICEF— hi ha accions que es poden dur a terme també fora de l'àmbit de l'educació reglada. A Catalunya hi ha enormes desigualtats en l'accés a l'educació en el lleure, la música, l'esport, les arts, la dansa, els idiomes. Són desigualtats que afecten la formació i els resultats dels infants en l'àmbit escolar, i que l'escola difícilment pot compensar. En temps de pandèmia, es fa palesa la necessitat d'ampliar la concepció d'entorn d'aprenentatge. Els recursos municipals (biblioteques, espais esportius, centres cívics, programes de lleure) s'han d'incorporar per ampliar les oportunitats educatives dels infants, especialment d'aquells que més estan perdent a causa de la situació excepcional de crisi i d'emergència educativa en què ens trobem.

13. Tarabini, A. (2018). *L'escola no és per a tu: el rol dels centres educatius en l'abandonament escolar*. Barcelona: Fundació Bofill.

14. Estadística sobre els itineraris educatius, realitzada per primera vegada a partir del seguiment de 354.001 alumnes al llarg de dos cursos a través del registre d'alumnes de Catalunya (RALC). Departament d'Educació. 2019.

15. OECD. Education at a Glance, 2019. <https://www.oecd.org/education/education-at-a-glance/>

16. Jolonch, A. «Las comunidades profesionales de aprendizaje: liderazgo e innovación educativa», a Jolonch, A., Martínez, M. (Coords.) (2019) *Las paradojas de la innovación educativa*. Editorial Horsori.

17. Jolonch, A. (2017) *Sistemes educatius que aprenen. Un horitzó estratègic per a Catalunya*. Barcelona: Consell Superior d'Avaluació, Doc. 37. http://csda.gencat.cat/web/.content/home/consell_superior_d_avalua/pdf_i_altr/es/static_file/documents37.pdf

Les desigualtats són grans des dels primers anys de vida. Malgrat la insistència en la importància reconeguda i palesa dels primers anys de vida, l'oferta pública de serveis educatius en aquesta etapa continua sent insuficient. En el curs 2018-2019, el 39,2% dels infants de 0 a 2 anys d'edat estaven escolaritzats, una dada que representa una lleu tendència positiva. Tanmateix, aquesta taxa d'escolarització amaga greus disparitats segons el territori i la població. En una ciutat com Barcelona, menys de la meitat dels infants d'entre 0 i 2 anys (44,3%) es troben inscrits en escoles bressol municipals o en llars d'infants privades. Ara bé, mentre que a Sarrià-Sant Gervasi 9 de cada 10 nens i nenes de 2 anys estan escolaritzats (91,4%), a Ciutat Vella no arriba a la meitat (40,8%)¹⁸. L'accés universal a l'educació 0-3 és una de les fites clares que apunta l'ODS 4 i remarca UNICEF quan considera la generalització d'aquesta etapa com una de les inversions socials més importants que s'han de realitzar¹⁹. I avui sabem que contribueix a disminuir, a mitjà i llarg termini, les taxes de fracàs i abandonament escolar, i a afavorir l'èxit educatiu. D'altra banda és una manera de promoure la conciliació familiar i de combatre la pobresa infantil. L'accés a l'educació primerenca ajuda a augmentar els ingressos familiars, i facilita molt especialment la incorporació al mercat laboral de les mares. Durant el confinament moltes llars han hagut de combinar el teletreball amb la cura i l'atenció dels fills, i això ha causat una sobrecàrrega enorme a les famílies. La situació actual de recessió ha agreujat la necessitat de considerar mesures de conciliació que permetin compaginar la vida personal, familiar i professional, i molt especialment en el cas de les famílies més vulnerables.

Malgrat la insistència en la importància reconeguda i palesa dels primers anys de vida, l'oferta pública de serveis educatius en aquesta etapa continua sent insuficient.

Reimaginar l'educació per transformar el món

La COVID-19 també ha posat en valor un dels rols més essencials de l'educació per al desenvolupament sostenible com a força transformadora del nostre món. Tothom accepta el principi segons el qual davant les greus crisis que ens amenacen, urgeix donar una resposta. Hem de tenir cura del món i de la seva gent, tenir cura del planeta i del bé comú, i educar per transformar a favor d'un nou model de desenvolupament, nacional i internacional, més respectuós i sostenible amb les persones i amb la natura. La majoria dels centres educatius a Catalunya ja treballen els continguts relacionats amb l'Agenda 2030: la pau, la solidaritat, la fi de la pobresa, la desigualtat i lluita contra el canvi climàtic en són alguns exemples.

L'educació per al desenvolupament permet que tots els individus contribueixin a assolir els ODS dotant-los dels coneixements i les competències que necessiten no només per entendre a què fan referència els ODS, sinó també per comprometre's com a ciutadans informats per provocar la transformació necessària²⁰.

A partir d'aquest curs cal enfortir aquest treball d'educació per a la sostenibilitat amb materials i activitats que ajudin a conscienciar sobre els drets de la infància i la ciutadania global i el seu paper per a la sostenibilitat:

«Tenim una oportunitat generacional de reimaginar l'educació i l'ensenyament. Podem fer un salt i avançar cap a sistemes progressistes que imparteixin educació de qualitat per a tothom, com a trampolí per assolir els objectius de desenvolupament sostenible» António Guterres, secretari general de l'ONU.

18. Institut Infància i Adolescència de Barcelona (2019). *Oportunitats Educatives de la infància i l'adolescència a Barcelona 2018-2019*. Barcelona: IIAB-IERMB i Ajuntament de Barcelona. https://media-edg.barcelona.cat/wp-content/uploads/2019/07/17162300/Informe-Oportunitats-Educatives-BCN_18.pdf

19. Espinosa, M. A. (2018). *La garantía del derecho a la educación en la etapa 0-3 años. Una inversión necesaria y rentable*. Madrid: UNICEF España. <https://www.unicef.es/noticia/educacion-0-3-universal-una-buena-noticia>

20. UNESCO (2017). *Education for Sustainable Development Goals. Learning Objectives*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/ptf0000247444>

Per fer possible el compliment de l'ODS 4 a Catalunya el primer que cal és prioritzar l'educació com a compromís de país i garantir la gratuïtat efectiva de l'ensenyament obligatori.

ODS 4: per una estratègia de país en favor de l'educació

El secretari general de l'ONU alertava a inicis del mes d'agost del fet que la pandèmia ha causat la major disrupció que ha patit mai l'educació, i del fet que ens trobem en un moment decisiu per als infants i joves d'arreu del món. Va parlar sense embuts de «catàstrofe generacional» i «possible pèrdua incalculable de potencial humà» si els governs no fan el necessari per prioritzar l'educació i crear sistemes educatius de qualitat, inclusivament i resilients, adequats per al futur. Però, ens la creiem, de veritat, la situació d'emergència? Perquè si és així potser caldria promoure una estratègia de país en favor de l'educació amb una visió a llarg termini, en els termes en què ho fa l'ONU: sabent que ens hi juguem salvar el futur.

Les mancances i les greus dificultats en què ens trobem ens revelen un sistema que requereix una inversió i un consens en què la corresponsabilitat de tots es fa imprescindible. Indiquem doncs a continuació alguns dels aspectes que hem anat presentant per fer-ne unes propostes que poden ser a la base d'una estratègia de país.

Per fer possible i real el compliment de l'ODS 4 a Catalunya el primer que cal és prioritzar l'educació com a compromís de país i garantir la gratuïtat efectiva de l'ensenyament obligatori: fer que hi hagi un finançament suficient, per garantir la gratuïtat dels ensenyaments obligatoris i del segon cicle de l'educació infantil en tots els centres educatius sostinguts amb fons públics; disposar alhora d'un sistema d'ajuts a l'escolarització en el primer cicle d'educació infantil, i millorar la inversió i la redistribució de recursos a les escoles en funció de les necessitats del centre i de l'alumnat i establir les polítiques i els ajuts compensatoris per fer efectiva una escola inclusiva que asseguri la igualtat d'oportunitats.

Un dels grans objectius també ha de ser fer efectiu el Pacte contra la segregació escolar: construir consensos i promoure la corresponsabilitat dels diferents agents del Servei d'Educació de Catalunya per a l'escolarització equilibrada de l'alumnat (tal com estableix la LEC), i condicionar la programació de l'oferta a aquest compromís, per enfortir així la integració d'aquest servei com a sistema únic i debilitar la configuració de la doble xarxa.

Una altra gran línia d'acció política prioritària en l'àmbit educatiu segueix essent reduir la taxa d'abandonament escolar i situar-la en la mitjana europea: el sistema educatiu ha de garantir a tots els alumnes contextos d'ensenyament-aprenentatge rics, flexibles i diversos. S'ha de tendir a un sistema més flexible, amb una oferta curricular també flexible i una estructura basada en cicles, en el qual l'alumne pot optar, a partir d'un determinat nivell educatiu, per diverses alternatives i itineraris formatius com a conseqüència d'un procés d'orientació i acompanyament personalitzat.

Millorar l'equitat també passa per millorar la qualitat docent: invertint en la millora dels incentius, l'avaluació, la recerca, la formació inicial i el desenvolupament professional del professorat i les direccions de centre; capacitant les escoles i posant el focus en el treball d'aula dels docents, fent possible avançar en l'autonomia de centres, el lideratge pedagògic i les competències docents, especialment la competèn-

cia digital; promoure una cultura de l'aprenentatge continu, la innovació i l'ús de les dades entre els docents.

És ja gairebé un eslògan quan diem que «l'escola sola no pot», per això l'educació depèn també del que fem tota la societat. I per tant, cal promoure l'equitat, la igualtat d'oportunitats i l'aprenentatge dels infants més enllà de l'escola: invertir els recursos necessaris per a fer accessibles les activitats de lleure, art, música, esport, dansa, etc. com a factor clau d'inclusió social i èxit educatiu per a tots els infants, especialment els més vulnerables. Per respondre a la crisi es necessita crear connexions entre el món educatiu dins i fora de l'escola; reforçar els entorns d'aprenentatge i la xarxa educativa involucrant les famílies, les entitats i el món local.

El moment que vivim pot ser una gran oportunitat de renovació pedagògica. El moment de fer d'una vegada per totes el salt cap a una nova comprensió del coneixement amb un nou currículum en què els sabers deixin de ser fragmentats segons les disciplines i les especialitats. Un bon moment per personalitzar l'educació i els itineraris formatius de l'alumnat posant l'èmfasi necessària en aspectes clau com són l'orientació i la tutoria. La gestió de l'epidèmia pot esdevenir un accelerador dels canvis organitzatius, d'horaris, d'interdisciplinarietat, d'agrupaments i de mètode que es requereixen a les aules. Els que ja ho estan fent saben el que comporta generar canvis de mentalitat entre els docents: el gran desafiament del lideratge pedagògic. L'escola ha d'avançar de manera que es pugui educar els joves per fer front a la incertesa i la complexitat creixent del nostre món, i aquest curs escolar pot ser un bon moment.

Finalment, ens cal promoure l'educació per al desenvolupament sostenible com una part essencial d'una educació de qualitat: fomentar una pedagogia transformadora, orientada a l'acció i l'aprenentatge autònom, la cooperació, la resolució de problemes, la interdisciplinarietat, la transdisciplinarietat i la vinculació de l'aprenentatge dins i fora de l'escola per tal de promoure les competències clau per desvetllar en els alumnes una consciència planetària i construir una ciutadania responsable, lliure, culte i democràtica; ens hi juguem el futur.

La gestió de l'epidèmia pot esdevenir un accelerador dels canvis organitzatius, d'horaris, d'interdisciplinarietat, d'agrupaments i de mètode que es requereixen a les aules.

ODS11

Aconseguir que les ciutats i els assentaments humans siguin inclusius, segurs, resilents i sostenibles

Ciutats a mida de la infància

DAFNE SALDAÑA, HELENA CARDONA i JULIA GOULA

Arquitectes i fundadores d'Equal Saree

Les ciutats són espais de trobada, de relació i d'intercanvi però, al mateix temps, sovint són percebudes com a espais insegurs i insalubres, especialment per a la infància. La situació de pandèmia ha evidenciat problemàtiques que es venen apuntant des de fa temps, de manera que l'ara esdevé un moment clau per accelerar l'adopció de les mesures necessàries per complir amb l'ODS 11 de l'Agenda 2030. No obstant això, planegen moltes incerteses i no podem donar per segur que les prioritats dels propers anys vagin efectivament en aquesta línia. Caldrà seguir treballant, posant el focus als espais quotidians dels infants i habilitant mecanismes i metodologies perquè es tinguin en compte les seves experiències i necessitats, perquè només podrem fer ciutats per a la infància comptant amb la infància.

Els espais ens eduquen, transmeten missatges que integrem de manera inconscient. L'estructura física de les ciutats representa els valors i les prioritats de la societat. Les ciutats insegures i poc accessibles per als infants ens mostren una societat jeràrquica, on els privilegis socials condicionen les possibilitats de gaudir de l'espai urbà. Aquestes desigualtats es normalitzen i reforcen la bretxa social i econòmica per mitjà d'una planificació territorial injusta. En canvi, unes ciutats amables i pensades des de l'experiència dels col·lectius més desafavorits, entre ells infants i adolescents, ens demostren uns valors socials democràtics, de justícia, d'inclusió i d'equitat. I no podem oblidar que la configuració de l'espai físic en què viuen nens i nenes és clau per a la seva experiència vital i, per tant, esdevé essencial per donar compliment a la Convenció sobre els Drets de l'Infant (CDI) i, alhora, a l'Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible. Per tant, construir ciutats per als infants i amb els infants no només és recomanable, sinó una obligació.

Malauradament, els interessos econòmics encara motiven la majoria de decisions en la planificació urbana. En aquest entorn mercantilitzat, els infants han quedat descuidats i exclosos gradualment de les nostres ciutats. L'espai del qual disposen ha anat minvant fins a quedar reduït a unes poques zones delimitades, controlades i especialitzades: les sovint poc estimulants àrees de joc.

D'altra banda, la participació dels infants i adolescents en els processos de transformació urbana és encara molt incipient i, quan es fa efectiva, molts cops es redueix a fer aportacions sobre aquells espais considerats i concebuts com a específics per a la infància (zones de joc o patis escolars). La seva veu, però, no es té prou en compte a l'hora de pensar globalment les ciutats. L'encara gran invisibilització social d'infants i adolescents com a ciutadans i ciutadanes de ple dret té el seu correlatiu en les mancances dels espais físics on la seva vida es desenvolupa.

Les ciutats: entorns per a la infància i l'adolescència?

Les ciutats són espais de relació i d'intercanvi on nens i nenes haurien de poder desenvolupar-se plenament i, en conseqüència, haurien de ser entorns privilegiats d'aprenentatge i d'experimentació.

No obstant això, els entorns urbans són freqüentment percebuts com a llocs insegurs dels quals s'ha de protegir els infants i encara se'ns fa difícil imaginar un nen o nena gaudint de la ciutat amb autonomia. La visió adultocèntrica i androcèntrica en què es basa el disseny de les ciutats ha generat uns entorns que comprometen l'accessibilitat universal, que no s'adapten a les corporalitats de la infància i que precisament per això els converteixen en insegurs. Un exemple d'això és que el carrer encara es concep com un espai de trànsit per desplaçar-se d'un lloc a un altre, en comptes de reivindicar-se com un espai per a les persones i la vida comunitària, quelcom especialment clau en el moment vital en el qual es troben els infants i adolescents.

Més enllà d'això, estar a l'aire lliure en entorns respectuosos amb les seves necessitats i estar en contacte amb la natura és essencial per al desenvolupament, la seva salut i el benestar de nens, nenes i adolescents (ODS 3)¹. A més, aquest contacte amb el medi ambient ajuda a prendre consciència sobre la importància de preservar-lo i d'actuar contra el canvi climàtic i les seves conseqüències (ODS 13). Una bona connexió amb els espais naturals periurbans i l'aplicació d'estratègies de renaturalització —com la creació de corredors verds o la substitució de l'asfalt per paviments permeables i biosfèrics— són algunes iniciatives per apropar la natura a la vida quotidiana d'infants i adolescents en les ciutats.

Malgrat això, a la majoria de les ciutats encara predomina l'asfalt i una distribució del verd urbà desequilibrada entre barris. La segregació urbana fa que els infants i adolescents de les famílies en situació més vulnerable visquin, precisament, en entorns amb un espai públic menys saludable i desajustat de les seves necessitats. En alguns casos, les zones verdes constitueixen espais isolats, mal connectats amb l'entorn i que es perceben com insegurs, cosa que produeix l'efecte contrari al que correspondria com a llocs de trobada i socialització. Uns parcs mal planificats, una il·luminació insuficient i altres discontinuïtats urbanes (el pas d'una autopista o les vies de tren) tenen efectes negatius en la seguretat física i simbòlica i comprometen el dret a la ciutat d'infants i adolescents, especialment de les noies joves, les que més pateixen formes específiques de violència urbana com ara l'assetjament al carrer.

1. Oficina d'Investigacions d'UNICEF – Innocenti. *Mundos de influencia: ¿Cuáles son los determinantes del bienestar infantil en los países ricos?*, Report Card n.º 16 de Innocenti, Oficina d'Investigacions d'UNICEF – Innocenti. Florència, 2020. <https://www.unicef-irc.org/child-well-being-report-card-16>

En els darrers anys s'han fet avenços per fer de les ciutats espais més inclusius i amables per a la infància. A l'àmbit municipal trobem exemples inspiradors en l'estela de La ciutat dels infants, de Tonucci². Pontevedra és una ciutat que ha repensat la mobilitat per invertir l'ordre de prioritats i posar al centre els vianants i, per tant, els infants. Barcelona s'ha declarat «una ciutat jugable»³, cosa que significa superar el concepte de zona de joc delimitada i tancada per als infants, i fer que la ciutat sigui estimulant, segura i lúdica en la seva totalitat. A Santa Coloma de Gramenet, la Pinta Verda⁴ i el Parc fluvial del Besòs⁵ són dos exemples de com renaturalitzar la ciutat i apropar el verd i el blau urbà a la ciutadania.

Les accions als entorns escolars són un bon punt de partida per fer de les ciutats espais inclusius, segurs i sostenibles i contribuir així a complir amb les fites que marca l'ODS 11 de l'Agenda 2030. Els camins escolars segurs i la creació de zones de joc i de relació a l'entrada dels centres educatius són algunes de les actuacions que han proliferat en els darrers anys en aquest sentit⁶. La idea de crear una plaça davant de cada escola⁷ que s'està plantejant a Barcelona seria una forma de garantir que tots els nens i nenes tenen accés a un espai exterior de joc i socialització en el seu entorn quotidià. A dia d'avui, però, molts centres educatius es troben en entorns insegurs i exposats a la contaminació i no disposen d'espais exteriors agradables i naturals, en perjudici del desenvolupament físic i cognitiu dels infants.

D'altra banda, un model urbà dispers i amb segregació d'usos, on els espais per dormir, treballar o comprar es troben en àrees diferents de la ciutat (ciutats dormitori o zones residencials suburbanes), fa molt difícil planificar en benefici de la infància i l'adolescència. En canvi, la ciutat policèntrica i de distàncies curtes, la urbanització compacta i la mixticitat d'usos apropa els serveis i equipaments essencials a totes les llars i fomenta una distribució territorial més equilibrada dels recursos. Diverses metròpolis arreu del món ja s'han adonat dels beneficis d'una ciutat pròxima i d'una mobilitat sostenible.

Aquest model urbà és més inclusiu, enforteix el teixit social dels barris i possibilita la vigilància informal i la gestió comunitària de les cures. D'aquesta manera aconseguim ciutats més resilents i entorns més segurs per als infants i, no ho oblidem, per al conjunt de la població. Pel moment vital i de desenvolupament en què es troben, els infants són més dependents i això comporta que estiguin interactuant constantment amb altres grups d'edat. Això implica que qualsevol millora urbana que beneficiï la infància i l'adolescència beneficiarà també el conjunt de la societat. Per exemple, quan una intervenció augmenta l'autonomia i la seguretat dels infants, està facilitant la conciliació i alliberant temps de les persones responsables de la seva cura, que d'acord amb les dades existents, continuen sent majoritàriament dones. Per tant, si parlem de ciutats sostenibles, inclusives i amigables per a la infància, hem de fer-ho des del paradigma de ciutat cuidadora i incorporant la perspectiva de gènere.

Per tot això, és imprescindible un nou paradigma urbà basat en la interdependència i l'ecodependència de les persones; un canvi de prioritats que situï les cures físiques, socials i emocionals, que necessitem per a viure, per sobre de les necessitats de la producció i del mercat⁹.

2 Tonucci, Francesco (1996). *La ciudad de los niños*. Buenos Aires: Losada.

3 <http://institutinfancia.cat/projectes/ciutatjugable/>

4 La Pinta Verda és un pla urbanístic que reorganitza les zones verdes de Santa Coloma de Gramenet connectant-les amb nous eixos cívics, amb el riu i la muntanya.

<https://www.gramenet.cat/participacio/processos-participatius/pinta-verda/>

5 <https://parcs.diba.cat/web/fluvial/el-parc-fluvial>

7 Segons un estudi fet a Dinamarca, els infants que van caminant o en bicicleta a l'escola assoleixen una major concentració durant la jornada lectiva.

Portal web del Ayuntamiento de Madrid. *Caminar o ir en bici al cole puede mejorar la concentración de los escolares*. 3 de gener de 2013.

Recuperat de:

<https://www.madrid.es/portal/site/muni/madrid/menuitem.0c57021e0d1f6162c345c34571f1a5a0/?vgnnextoid=9b9c7af7a700c310VgnVCM2000000c205a0aRCRD&vgnnextchannel=cc18e55dc0d31310VgnVCM2000000c205a0aRCRD&vgnnextfmt=default&vgnnextlocale=es>

7 Blanchar, C. «Barcelona planea hacer una plaza delante de cada escuela». *El País*, 13 gener 2020. Recuperat de:

https://elpais.com/ccaa/2020/01/13/cat/alunya/1578913641_203381.html

8 París està implementant el Pla Vélo, un projecte per habilitar tots els carrers de la ciutat per a la bicicleta de cara al 2024 mitjançant, entre d'altres mesures, la reducció del 72% de l'aparcament en superfície. El Pla Vélo forma part del programa Ville du quart d'heure que es vol implementar en els propers anys per oferir, a 15 minuts de mobilitat activa, sis funcions socials urbanes essencials: viure, treballar, aprovisionar, cuidar(-se), aprendre i descansar.

9 Aquestes idees sorgeixen en el marc dels ecofeminismes. Per aprofundir en aquest tema recomanem les autores Yayo Herrero i Alicia Puleo.

L'habitatge, primer espai de socialització

Les llars reflecteixen les nostres formes de vida, condicionen les nostres rutines quotidianes i afecten el nostre benestar. Històricament, les reivindicacions feministes han tractat el disseny dels habitatges proposant espais flexibles i adaptables als cicles de vida i a la diversitat de famílies, promovent espais que possibiliten la col·laboració de tots els membres en les tasques domèstiques i la disposició d'espais comunitaris on compartir la cria o altres cures.

Aquestes propostes tenen incidència en el benestar dels infants i adolescents i en la transmissió d'uns valors socials més igualitaris i que no perpetuïn els rols de gènere, ja que l'habitatge és un dels primers espais de socialització i aprenentatge. No obstant això, aquests canvis no s'han assolit i el disseny dels habitatges dista molt d'incorporar la perspectiva d'infància. La forma en què s'han concebut no permet als infants fer un ús autònom dels espais (per exemple, dutxes i lavabos) i els exclou de participar en les activitats que s'hi desenvolupen quotidianament. El mateix passa als espais comunitaris: l'alçada dels diferents elements (timbres, interruptors, bústies) i la poca connexió física i visual en les transicions entre espais d'ús comunitari, públic i privat, no garanteixen la percepció de seguretat i dificulten l'orientació i l'autonomia dels infants. Si estem parlant de considerar els nens, nenes i adolescents com a ciutadans i ciutadanes de ple dret, hauríem de començar per garantir la seva participació activa a les llars.

Construint ciutats per a la infància i amb la infància?

És important que nens, nenes i adolescents puguin manifestar les seves opinions i participar en les decisions que els afecten, un dret que recull l'article 12 de la Convenció sobre els Drets de l'Infant. Una participació activa d'infants i adolescents no només facilita que visquin en uns entorns més adaptats a les seves necessitats sinó que també incideix en l'autopercepció del propi benestar, en sentir que són escoltats i tinguts en compte¹⁰. A més, incloure'ls en els processos de transformació del seu entorn és un element clau del seu aprenentatge.

Participant en el disseny dels seus espais quotidians —ja sigui la plaça del poble o el pati de l'escola— també aprenen a utilitzar conceptes de l'arquitectura i l'urbanisme i desenvolupen competències per a la comprensió i la representació espacial. Això els habilita per analitzar el seu entorn amb mirada crítica i per proposar millores, qüestions imprescindibles per «augmentar la capacitat per a la planificació i la gestió participatives», fita 11.3 de l'Agenda 2030. Els processos de cocreació permeten reflexionar sobre els hàbits de vida i plantejar temes com els rols de gènere o la gestió de les cures en la ciutat. La participació comunitària enforteix les relacions entre persones, fomenta el treball cooperatiu i posa en valor el bé comú per sobre dels interessos individuals permetent-nos assolir, a llarg termini, unes ciutats més resilients i sostenibles.

Tanmateix, encara no és habitual que els processos participatius incloguin infants i adolescents de manera sistemàtica, i encara menys que sigui una participació diversa i que inclogui la mirada dels més vulnerables. A més de regulacions específiques,

És important que infants i adolescents participin en les decisions que els afecten. Una participació activa facilita que visquin en entorns més adaptats a les seves necessitats i també incideix en l'autopercepció del propi benestar.

¹⁰. Oficina d'Investigacions d'UNICEF – Innocenti, *Mundos de influencia*. Op. cit.

calen enfocaments i metodologies que permetin als nens i nenes aportar de manera activa i conscient les seves realitats i necessitats en relació amb els espais concrets d'actuació. Així mateix, no sempre es garanteix que la transcripció tècnica de les seves idees i desitjos es faci per professionals amb els coneixements necessaris per incorporar la perspectiva de la infància. Ens manquen eines i competències per educar una ciutadania activa, amb esperit crític, compromesa i corresponsable. Una ciutadania que, independentment de la seva edat, interactua, decideix i aprèn de la seva ciutat.

COVID-19, una crisi i... una oportunitat?

L'emergència sanitària derivada de la COVID-19, i les seves conseqüències, ha trasbalsat les nostres vides i està afectant moltes persones. Tanmateix, també es presenta com una oportunitat per reflexionar i replantejar les nostres prioritats com a societat. Aquesta crisi ha posat en evidència com és d'injusta l'estructura social, s'han aguditzat les desigualtats i s'han fet més visibles els privilegis. Ens ha demostrat que, si no posem els infants i adolescents al centre, el sistema és insostenible. I ha posat de manifest també les mancances pel que fa als entorns urbans.

Durant la desescalada postconfinament, hem experimentat el decreixement del ritme de les ciutats. Menys vehicles als carrers, un aire més net, la disminució del soroll urbà i una major consciència dels elements naturals. La situació d'emergència ha estat, en alguns casos, una finestra d'oportunitat per accelerar canvis que es reclamen des de fa temps. Diversos municipis de Catalunya han pres mesures per adaptar els seus espais públics a les necessitats sanitàries, cosa que ha permès transformar-los temporalment en espais més saludables, més segurs per a la infància i més jugables. Aquestes mesures van des de tallar els carrers al trànsit rodat, augmentar l'amplada de les voreres o incorporar nous carrils bici, fins a regular el temps dels semàfors en favor dels vianants. Gràcies a aquestes mesures, sumades a altres qüestions com la disminució de la pressió turística, la presència de nenes i nens ha augmentat considerablement a l'espai públic de les grans ciutats com Barcelona, ja que han millorat les seves condicions de seguretat i autonomia¹¹.

No obstant això, cal veure si aquestes mesures es mantenen i es consoliden a mesura que les necessitats derivades de la pandèmia vagin disminuint. I d'altra banda, caldrà veure què passa amb el previsible augment de l'ús del vehicle privat (que es presenta com una opció més segura de mobilitat per a la prevenció del virus) i si l'espai guanyat als cotxes acaba destinat a d'altres activitats privades i que també exclouen els infants i adolescents (com les terrasses dels locals de restauració). Aquestes són algunes de les amenaces a les quals haurem de fer front si no volem fer passos enrere pel que fa a la construcció de ciutats per als infants.

Sabem que estem davant d'una emergència habitacional que, amb l'epidèmia, s'ha agreujat. Ara bé, la irrupció de la COVID-19 ha posat en relleu les mancances constructives de molts habitatges en què viuen els infants i adolescents. Perquè amb el confinament ens hem adonat, encara més, que un habitatge digne va més enllà d'aspectes com els metres quadrats, l'accés als subministraments i l'eficiència energètica. Al passar més temps a casa s'ha fet patent la necessitat dels infants i ado-

¹¹ Blanchar, C. «Los niños reconquistan la Barcelona turística». *El País*, 16 juny 2020. Recuperat de: <https://elpais.com/sociedad/2020-06-15/los-ninos-reconquistan-la-barcelona-turistica.html>

lescents de disposar d'uns habitatges amb accés a espais de vida social i comunitària, amb llum natural, vistes a l'exterior i bona ventilació. La possibilitat d'accedir a espais exteriors (balcons, patis, terrasses o jardins) també ha condicionat el benestar dels infants durant el temps de reclusió. La majoria d'habitatges no tenen espais d'esbarjo (interiors o exteriors) on nens i nenes puguin jugar, aprendre i relacionar-se de manera autònoma o on compartir les cures amb la comunitat (un espai d'usos múltiples o una sala d'estudi comunitària). També hem redescobert espais comunitaris generalment en desús, com els terrats o els replans d'escala, que poden tenir un gran potencial. La situació forçada de teletreball ha comportat greus problemes de conciliació per a les famílies, en part, perquè els habitatges i els seus entorns no estan pensats per i amb la infància.

Cap a unes ciutats inclusives, segures, resilientes i sostenibles, a mida de la infància

Tot i comptar amb algunes experiències inspiradores, encara estem lluny de poder afirmar que les ciutats catalanes són amigables per a la infància. En els propers anys haurem de seguir treballant en la línia de les propostes que es plantegen a continuació, i abordar i impulsar la recuperació de les ciutats incorporant les lliçons apreses de la COVID-19, de manera que la planificació urbana basada en els drets de la infància i l'adolescència¹² esdevingui la punta de llança que faci possible avançar cap a unes ciutats més resilientes, segures, accessibles, inclusives i sostenibles. Fent de les ciutats entorns amigables per a tots els nens, nenes i adolescents no només avancem en la consecució de les fites de l'ODS 11, sinó que alhora avancem pel que fa a l'ODS 13 (acció climàtica), l'ODS 1 (fi de la pobresa), l'ODS 3 (salut i benestar), l'ODS 5 (igualtat de gènere) i l'ODS 16 (pau, justícia i institucions sòlides), entre d'altres.

Per assolir aquests objectius necessitem escoltar la veu dels infants i adolescents. La seva participació en les decisions, a més de constituir un dret fonamental, és un factor importantíssim per al seu benestar. Com apunta el Report Card núm.16 d'UNICEF¹³, la idea que infants i joves tenen del benestar no sempre coincideix amb la que tenen les persones adultes que prenen decisions a tots els nivells. Des de l'àmbit familiar, escolar i polític, s'ha de garantir l'escolta de les seves opinions i tenir-les en compte a l'hora de dissenyar les polítiques, entre elles les que afecten la construcció o regeneració dels entorns físics. Per això, s'han d'impulsar normes, metodologies i recursos que permetin als infants i adolescents participar activament com a cocreadors de les ciutats, recollint les seves experiències i necessitats, tenint en compte les realitats diverses i donant veu, especialment, als més desfavorits.

Com s'ha assenyalat al llarg del text, l'accés a espais exteriors on jugar, aprendre i relacionar-se és una necessitat i un dret dels infants. Aquests espais han de ser ecosistemes saludables, lúdics i segurs, lliures de contaminació, amb elements naturals i estímuls que potenciïn la interacció dels infants amb l'entorn i siguin una font d'aprenentatges per a la vida. Els entorns escolars, per ser llocs on tots els nens i nenes passen molt del seu temps, són espais idonis per avançar en la implementació de mesures en aquesta direcció. Si cada centre educatiu s'integra en un àrea més àmplia de joc i aprenentatge amb espais exteriors naturalitzats i punts d'esta-

Tot i comptar amb algunes experiències inspiradores, encara estem lluny de poder afirmar que les ciutats catalanes són amigables per a la infància.

12. UNICEF España (2020). *Cuadernos para la acción local: Propuestas para una planificación urbana sostenible y responsable con la infancia*. (Dins de la iniciativa d'UNICEF de *Ciutats Amigues de la Infància*)

<https://ciudadesamigas.org/documentos/cuadernos-planificacion-urbana-sostenible/>

13. Oficina d'Investigacions d'UNICEF – Innocenti, *Mundos de influencia*. Op. cit.

Una ciutat amable per a la infància ha de disposar d'habitatges inclusius, connectats amb espais públics segurs i a una xarxa d'equipaments i serveis de proximitat.

da, descans i suport a les cures i es connecta a una xarxa de recorreguts quotidians lúdics i segurs, estarem contribuint a una transformació urbana per fer de les ciutats entorns més segurs, inclusivament i accessibles per a tots els infants, especialment per a aquells que viuen en entorns més desfavorits.

Els habitatges són part d'un sistema més complex que és la ciutat i, per tant, no es poden concebre de manera aïllada sinó en interrelació amb l'entorn i la vida urbana. Una ciutat amable per a la infància ha de disposar d'habitatges inclusius, connectats amb espais públics segurs i a una xarxa d'equipaments i serveis de proximitat. Cal actualitzar les normatives que regulen la tipologia i qualitat dels habitatges per garantir l'accés a espais exteriors de qualitat, la incorporació d'espais d'ús comunitari, un bon aïllament i ventilació i uns espais interiors flexibles i adaptats a les necessitats dels infants. Així mateix, s'ha de vetllar per la incorporació de la perspectiva de gènere a tots els habitatges i al seu entorn proper ja que, per garantir els drets de la infància, les cures i la igualtat han d'ocupar un lloc prioritari en les decisions.

Una mobilitat accessible, segura i sostenible requereix un planejament transversal i multiescalar. Per als desplaçaments quotidians i les activitats essencials s'ha d'assolir la ciutat dels 15 minuts, garantint l'accés als serveis bàsics en sistemes de mobilitat activa i segura per a totes les persones i a tots els barris. Cal seguir reivindicant uns carrers més amables per als infants i adolescents, per mitjà de la conversió en zona de vianants i la pacificació, i la consolidació d'una xarxa segura de carrils bici. El transport actiu també s'ha de potenciar a escala regional, habilitant rutes de vianants i ciclistes que connectin diferents municipis. D'altra banda, el model de mobilitat està condicionat pel model urbà i, per tant, assolirem la ciutat de les distàncies curtes en una tipologia d'urbanització compacta, mixta i densa.

Només garantint la participació activa dels infants i adolescents en les decisions urbanes i el seu accés a uns espais públics, privats i comunitaris lúdics, segurs, accessibles, saludables, interconnectats i adaptats a les seves necessitats assolirem unes ciutats a mida de la infància.

Canvi climàtic i infància a Catalunya: compte enrere per al 2030

ÈRICA MARTÍNEZ SOLANAS

Investigadora postdoctoral del programa Clima i Salut de l'ISGlobal

JORDI SUNYER

Cap del programa de Salut Infantil de l'ISGlobal

El canvi climàtic té un gran impacte sobre els riscos naturals i la salut de la població, especialment entre els infants. L'Agenda 2030 de les Nacions Unides per al Desenvolupament Sostenible, en l'ODS 13, assenyalava les fites a assolir per combatre el canvi climàtic i els seus efectes, i incrementar la resiliència davant dels efectes dels fenòmens meteorològics extrems. Aquest article analitza l'estat actual dels efectes del canvi climàtic a Catalunya entre els infants. Es posa èmfasi en la relació entre la crisi provocada per la COVID-19 —i els seus efectes— i el canvi climàtic, i el seu impacte en la infància. L'article destaca la urgència d'actuar per tal de minimitzar l'impacte de la crisi climàtica en la població infantil i es detallen una sèrie de propostes i actuacions primordials a realitzar en el context català per tal de garantir l'assoliment de l'ODS 13 el 2030, des de la perspectiva d'infància. En qualsevol crisi els infants són un dels col·lectius potencialment més vulnerables, així que cal protegir-los i vetllar per la seva salut.

Evolució del canvi climàtic a Catalunya

Des de l'inici de la revolució industrial, al segle XVIII, les emissions de gasos amb efectes d'hivernacle (GEH) han augmentat exponencialment. Aquest fet, clarament lligat a les activitats humanes i industrials, generen una gran quantitat de CO₂ a l'atmosfera, i entre altres efectes, provoca un augment de la temperatura. A tall d'exemple, a escala mundial l'any 2019 va ser el segon any més càlid dels últims 140, i els últims cinc anys han estat els més càlids del període 1880-2019¹. A Catalunya, la temperatura mitjana anual s'ha incrementat 0,23 °C per decenni (**gràfic 1**), mentre que aquest increment és de 0,33 °C a l'estiu². A títol il·lustratiu, l'any 2019 va ser el més càlid registrat a l'observatori de l'Ebre: la temperatura mitjana va augmentar 2 graus respecte al període de referència 1961-1990.

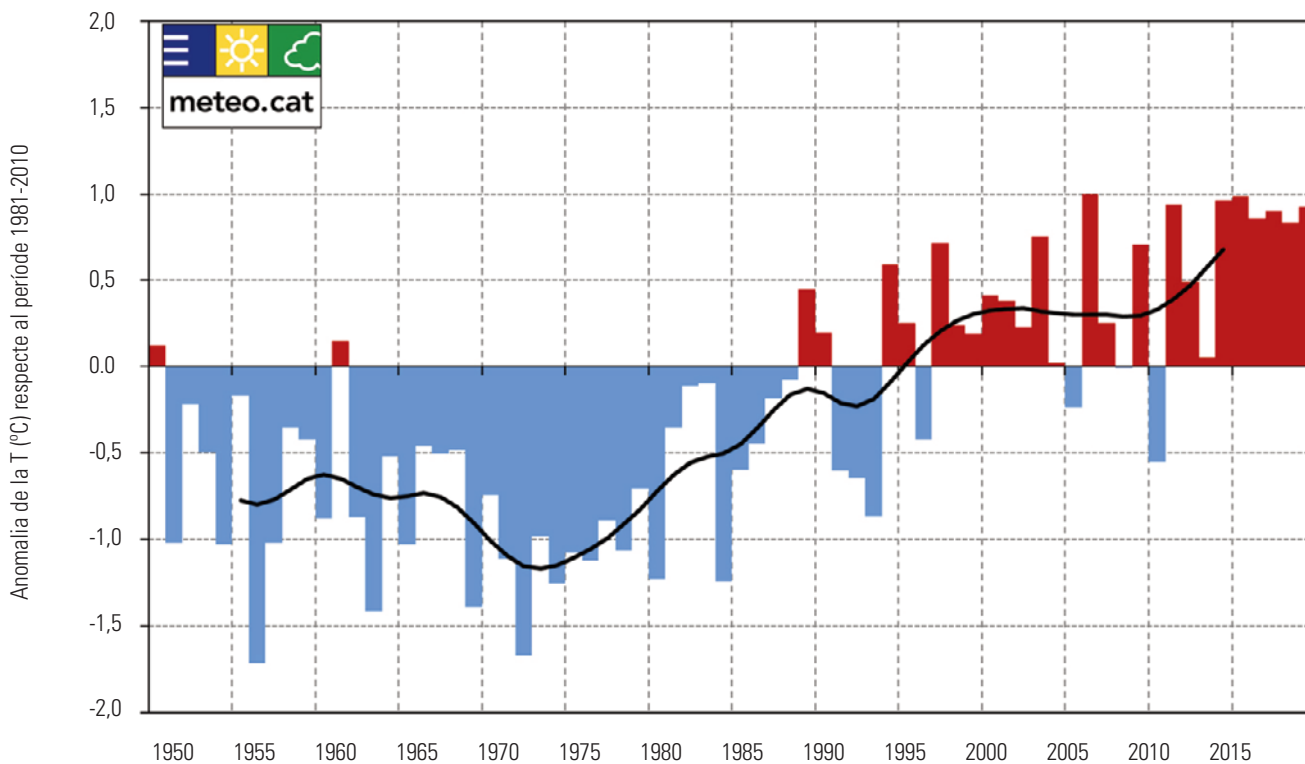
ODS13

Adoptar mesures urgents per combatre el canvi climàtic i els seus efectes

1. NOAA. National Centers For Environmental Information (2019). *Global Climate Report - Annual 2019*. <https://www.ncdc.noaa.gov/sotc/global/201913>

2. Martín-Vide, J. (coord.) (2016). Tercer informe sobre el canvi climàtic a Catalunya. Barcelona: Generalitat de Catalunya i Institut d'Estudis Catalans.

Gràfic 1. Evolució de la temperatura mitjana anual a Catalunya des de 1950, expressada com a anomalia respecte el període 1981-2010

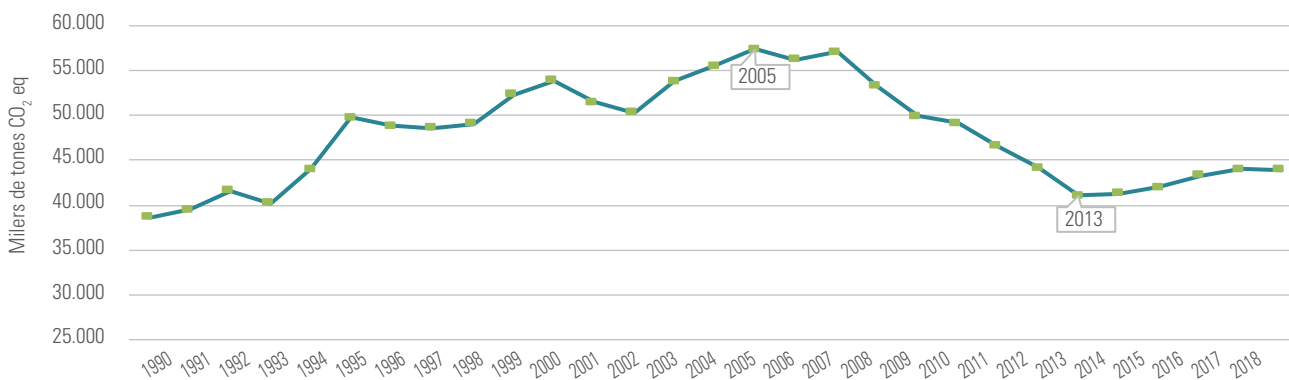
Font: Servei Meteorològic de Catalunya (Meteocat)

3. Inventari d'emissions Catalunya 1990-2018. Generalitat de Catalunya. https://canviciumatic.gencat.cat/ca/canvi/inventaris/emissions_de_geh_a_cat_alunya/

4. Llei 16/2017, d'1 d'agost, de canvi climàtic. DOGC, 3 d'agost de 2017, n. 7426.

Des de l'aprovació de l'Agenda 2030, l'any 2015, a Catalunya les emissions de GEH s'han mantingut força constants amb un petit augment anual (**gràfic 2**). L'any 2018, últim del qual es disposa de dades oficials, les emissions de GEH van patir una petita disminució (0,12%). Aquests valors són molt superiors tant als límits fixats per la UE de cara al 2030 com pels establerts per la Llei 16/2017 de l'1 d'agost, de canvi climàtic. La UE obliga els estats a reduir les emissions de GEH en un 40% respecte de l'any 1990⁴. Les dades de 2018 mostren que a Catalunya les emissions són un 13,8% superiors a les del 1990, per tant, calen mesures i accions dràstiques per tal

Gràfic 2. Evolució de les emissions totals de GEH a Catalunya, 1990-2018.

Font: Adaptat de l'Inventari d'emissions Catalunya 1990-2018. Generalitat de Catalunya³

d'assolir la fita marcada i poder així combatre el canvi climàtic, segons marca l'Agenda 2030. La crisi de la COVID-19 ha reduït moderadament els GEH, la qual cosa probablement tindrà un impacte en la temperatura. A escala mundial s'espera una frenada en l'augment de la temperatura, tot i que molt moderada, del voltant de 0,01 °C cap a l'any 2030⁵. Per contra, la probable recuperació econòmica post-COVID-19 es calcula que produirà un rebot en les emissions de GEH que incrementarà fins a 0,3 °C la temperatura l'any 2050, per sobre de l'augment ja esperat.

La infància com a col·lectiu vulnerable

Els infants són un dels col·lectius més vulnerables als efectes del canvi climàtic⁶. D'una banda, pateixen els efectes de la contaminació atmosfèrica, que provoquen problemes en el seu desenvolupament (respiratori, cognitiu, immunològic), ja des del moment de la gestació, així com els primers anys de vida i fins a l'adolescència. Diversos estudis assenyalen que l'exposició continuada a una mala qualitat de l'aire els pot provocar infeccions respiratòries⁷, excés de pes i obesitat⁸, entre d'altres problemes. A més, un estudi realitzat amb dades de 39 escoles de Barcelona posa de manifest l'associació entre la contaminació derivada del trànsit rodat i el desenvolupament cognitiu⁹. La investigació conclou que els infants de les escoles amb més contaminació relacionada amb el trànsit tenen un desenvolupament cognitiu menor que els infants de les escoles menys contaminades. Així doncs, resulta cabdal per a la salut dels nens i nenes a Catalunya l'establiment de polítiques de millora de la qualitat de l'aire, especialment en grans nuclis urbans.

D'altra banda, els infants són també vulnerables als fenòmens meteorològics extrems, com ara inundacions, sequeres o onades de calor, cada vegada més freqüents i intensos. Els nadons són dels més susceptibles a l'exposició a temperatures elevades, d'una banda perquè el seu sistema fisiològic i metabòlic, menys desenvolupat, no els permet regular bé els canvis de temperatura, i d'altra banda per la seva poca capacitat d'autocura. Un estudi realitzat a Catalunya el 2011 conclou que el risc de mortalitat infantil augmenta un 25% els dies de calor extrema, especialment durant la primera setmana de vida¹⁰. Les altes temperatures també redueixen el temps de gestació i afavoreixen el naixement prematur de nadons, el que provoca greus problemes de salut al llarg de la vida, com trastorns en el desenvolupament neurològic o problemes respiratoris i de creixement¹¹.

A més, segons alerta el Grup Intergovernamental d'experts sobre Canvi Climàtic (IPCC, de les seves sigles en anglès), les projeccions per als propers decennis indiquen un augment del nombre d'infants amb problemes asmàtics com a causa directa dels fenòmens meteorològics extrems, com les pluges fortes, i els canvis en la producció, fenologia i distribució del pol·len, clarament lligats a factors climàtics.

Si bé és cert que el canvi climàtic té un efecte en tots els infants, els de famílies d'entorns socioeconòmics menys afavorits tenen un risc més alt de patir-ne els efectes nocius. En aquest sentit, el 2013 es va publicar un estudi realitzat a tota la població de l'àrea metropolitana de Barcelona que assenyalava que les zones amb un nivell socioeconòmic baix tenen el doble de risc de mortalitat durant una onada de calor en comparació amb les zones d'alt nivell socioeconòmic¹². Es tracta precisa-

5. Forster, P.M., et al. Current and future global climate impacts resulting from COVID-19. *Nature Climate Change*. 2020. <https://doi.org/10.1038/s41558-020-0883-0>

6. UNICEF Comité Español (2017). *El impacto del cambio climático en la infancia en España*.

7. MacIntyre EA et al. Air Pollution and Respiratory Infections during Early Childhood: An Analysis of 10 European Birth Cohorts within the ESCAPE Project. *Environmental Health Perspectives*. 2014.

doi: 10.1289/ehp.1306755

8. De Bont, J., et al. Ambient air pollution and overweight and obesity in school-aged children in Barcelona, Spain. *Environmental International*. 2019. doi: 10.1016/j.envint.2019.01.048

9. Sunyer, J., et al. Association between Traffic-Related Air Pollution in Schools and Cognitive Development in Primary School Children: A Prospective Cohort Study. *PLoS Medicine*. 2015. doi: 10.1371/journal.pmed.1001792

10. Basagaña, X., et al. Heat waves and cause-specific mortality at all ages. *Epidemiology*. 2011. doi: 10.1097/EDE.0b013e31823031c5.

11. Beltran, A., et al. Associations of meteorology with adverse pregnancy outcomes: a systematic review of preeclampsia, preterm birth and birth weight. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2014. doi: 10.3390/ijerph110100091

12. Xu et al. Differences on the effect of heat waves on mortality by sociodemographic and urban landscape characteristics. *Journal of Epidemiology and Community Health*. 2013, 67, p. 519-525.

ment d'entorns amb habitatges en pitjors condicions (mal aïllats, amb poca ventilació i, per tant, menys preparats per poder afrontar la calor), i amb pocs espais verds. Si tenim en compte que en qualsevol crisi els infants són els més vulnerables, esdevé cabdal parar especial atenció als que viuen en entorns més desafavorits.

COVID-19, canvi climàtic i infància

Malgrat els estudis realitzats fins ara mostren que els infants són menys susceptibles als efectes directes de la COVID-19 que els adults (experimenten menys símptomes i una menor mortalitat), aquesta pandèmia mundial —i les seves conseqüències— està tenint un enorme impacte en la infància, especialment entre els més vulnerables.

Cal tenir en compte que l'origen de la pandèmia mundial de la COVID-19 s'ha relacionat amb el canvi climàtic i la degradació ambiental. L'explotació dels recursos naturals per donar resposta al model de consum i d'alimentació actuals ha ajudat a l'aparició de malalties infeccioses d'origen zoonòtic, fins al punt que es considera una de les principals amenaces mundials¹³. A part de l'origen, algunes investigacions assenyalen que aquelles zones amb alta contaminació atmosfèrica, una de les causes del canvi climàtic, tenen més risc de mortalitat per COVID-19¹⁴. La hipòtesi és que la contaminació és un factor de risc de patir infeccions respiratòries, el que faria més vulnerable la població i per tant agreujaria la COVID-19.

Les primeres dades analitzades de l'any 2020 a la ciutat de Barcelona mostren una disminució del 9% de les emissions de GEH, coincidint amb la irrupció de la pandèmia, segons el primer informe de seguiment de la Declaració d'Emergència Climàtica. Aquesta xifra correspon a l'objectiu anual que el govern municipal de Barcelona es va marcar per tal que l'any 2030 les emissions se situïn a la meitat de les produïdes l'any 1990¹⁵. La reducció experimentada arran de la crisi de la COVID-19 és espectacular i les emissions han arribat a mínims històrics¹⁶. A tall d'exemple, el port i aeroport han deixat d'emetre el volum de GEH que la ciutat tenia previst retallar en cinc anys. A més, el trànsit rodat ha reduït les emissions del que s'esperava en dos anys i mig. Tot i així, es posa de manifest la necessitat de seguir treballant per millorar la qualitat de l'aire de les ciutats i reduir les emissions. A més, la comunitat científica adverteix que caldrà prestar especial atenció a la situació de l'últim trimestre de l'any 2020, en què el desconfinament podria empitjorar les emissions fins a nivells previs a la COVID-19 o fins i tot superiors, provocat per un increment de l'ús del transport privat en detriment del públic, vist aquest últim com una font de contagi per la ciutadania.

Mesures per a l'assoliment de l'Agenda 2030: els últims 10 anys per actuar

Tenint en compte que resten només 10 anys per assolir el compliment de l'Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible, és necessari assenyalat propostes i accions realistes, clares i adaptades al context de Catalunya que garanteixin el correcte compliment de l'ODS 13. L'esclat de l'epidèmia de la COVID-19 i el greu

13. Horton et al. COVID-19 and the Climate Emergency: Do Common Origins and Solutions Reside in the Global Agrifood System? *One Earth*. 2020, 24 July, vol. 3. <https://doi.org/10.1016/j.oneear.2020.06.006>

14. Wu et al. «Exposure to air pollution and COVID-19 mortality in the United States: A nationwide cross-sectional study». *National Institutes of Health*. 2020.

doi: 10.1101/2020.04.05.20054502

15. Ajuntament de Barcelona (2020). *Declaració d'Emergència Climàtica de Barcelona*. <https://www.barcelona.cat/emergencia-climatica/ca>

16. Agència de Salut Pública de Barcelona (2020). *COVID-19: Aprentatges en qualitat de l'aire*. (<https://www.aspb.cat/wp-content/uploads/2020/06/covid19-aprenentatges-qualitat-aire.pdf>)

impacte que ha tingut a Catalunya posa en perill els modestos avenços assolits fins ara en matèria d'infància i de protecció dels seus drets. Cal, doncs, treballar per no retrocedir i aprofitar aquesta crisi sanitària per qüestionar el model social i econòmic actual. Tant la COVID-19 com la crisi climàtica tenen en comú que són problemes globals i que requereixen esforços col·lectius en tots els àmbits per fer-hi front. Així doncs, tenim davant nostra l'oportunitat de refer les coses, crear un món més respectuós amb el medi ambient, que ens permeti viure-hi sense malmetre'l. A més, no podem oblidar que la salut humana depèn dels sistemes naturals.

Una de les accions que creiem que cal establir de manera prioritària i amb urgència a Catalunya per protegir la infància és construir entorns urbans que permetin mitigar els efectes del canvi climàtic i que al mateix temps tinguin cobeneficis per a la salut dels nens i nenes. En aquest sentit, esdevé cabdal introduir els efectes locals del canvi climàtic a Catalunya en la planificació urbanística, per tal de construir ciutats més resilients. Una mesura de mitigació és incrementar els espais verds, sobretot en ciutats amb alta densitat de població. La vegetació permet absorbir els GHE, però a més, té abundants beneficis per a la salut infantil, ja que contribueixen a reduir l'obesitat i el sedentarisme. Alguns estudis assenyalen els beneficis dels espais verds en el desenvolupament cognitiu dels infants¹⁷: aquells que creixen en entorns verds tenen una major intel·ligència i capacitat de concentració i coordinació i un menor nivell d'agressivitat. Per tant, les propostes en aquesta línia són incloure més espais verds a les ciutats, lliures de contaminació atmosfèrica i acústica, on els infants puguin jugar i socialitzar-se; incorporar vegetació als edificis perquè absorbeixi els GEH i permeti reduir la temperatura a les ciutats, i canviar els materials urbans per altres que absorbeixin menys la radiació solar.

És indispensable apostar decididament per reduir la contaminació atmosfèrica, especialment a les grans ciutats, cosa que permetrà als infants créixer amb una bona qualitat de l'aire, i, al mateix temps, permetrà reduir les emissions de GEH. En aquest sentit, és necessari, d'una banda, potenciar el transport públic, reduint-ne el cost i millorant-ne la seguretat, accessibilitat i la connectivitat, no solament pel que fa al transport interurbà, sinó entre municipis. També és important ampliar-ne la freqüència, especialment en el context en què ens trobem de la COVID-19, per tal d'evitar grans aglomeracions i poder mantenir la distància física. L'objectiu ha de ser reduir l'ús del transport privat, principalment als grans nuclis urbans, com per exemple Barcelona, on hi ha alts nivells de contaminació atmosfèrica i una gran densitat de població. En el cas de Barcelona, a més, cal impulsar la implantació d'aparcaments dissuasius en l'àmbit metropolità, que facilitin a les persones de fora de Barcelona utilitzar el transport públic en lloc del vehicle privat.

Amb l'objectiu de millorar la qualitat de l'aire de les ciutats resulta important també fomentar el transport actiu (caminar i anar en bicicleta). Això passa per guanyar espai als cotxes i dissenyar l'espai públic de manera acord amb les necessitats de la infància, que els permeti una mobilitat segura i sostenible. Exemples d'això són els camins escolars, que cal mantenir i ampliar; l'ocupació dels carrils de cotxes per viants al voltant de les escoles. o la implementació a les ciutats del concepte d'«1,5 km», que es refereix a dissenyar un model de ciutat en què els serveis bàsics (mercat, escola, centre de salut, parc) es trobin a una distància màxima d'1,5 km per afavorir el desplaçament actiu.

Alguns estudis assenyalen que els infants que creixen en entorns verds tenen una major intel·ligència i capacitat de concentració i coordinació i un menor nivell d'agressivitat.

17 Dadvand et al. Green spaces and cognitive development in primary schoolchildren. *PNAS*. 2015, June, 112 (26) 7937-7942. <https://doi.org/10.1073/pnas.1503402112>

Per la seva banda, és necessari un canvi radical del model socioeconòmic i energètic que permeti reduir significativament les emissions de GEH i assolir, així, els objectius fixats per al 2030 a Catalunya. En aquest sentit, les energies renovables han de tenir un paper clau en la transició cap a un sistema energètic més sostenible. I a Catalunya tenim molt camí per recórrer en aquesta direcció. També calen canvis en l'estil de vida que redueixin la demanda energètica total, com per exemple, reduint el consum de carn, ja que en la seva producció es generen grans quantitats de CO₂ a l'atmosfera, o apostant pel consum de productes de proximitat.

La pandèmia de la COVID-19 se'ns presenta com una oportunitat per redissenyar el model econòmic i productiu en què es basa la nostra societat. Un exemple el tenim en l'oportunitat d'impulsar fórmules de teletreball que, en estalviar desplaçaments, contribueixen a disminuir el volum del trànsit rodat i de les emissions de GEH, alhora que facilita també una millor conciliació laboral i familiar. Aquest canvi de model passa també per una acció educativa en infants i famílies per promoure un consum més de proximitat i més sostenible, tenint en compte que els infants són i seran els més perjudicats per la crisi climàtica. Una acció en aquest sentit seria reforçar la Xarxa d'Escoles Verdes per poder estendre l'educació ecològica i de promoció d'un món sostenible, que permeti comprendre els fenòmens complexos com el canvi climàtic, la importància de les actituds individuals i també la interdependència internacional i la responsabilitat de les accions comunitàries i governamentals.

Una altra mesura d'urgència per a l'assoliment de les fites de l'Agenda 2030 és la implementació de mesures d'adaptació al canvi climàtic a Catalunya, que tinguin en compte els riscos climàtics dels infants. A més, cal avaluar les polítiques d'adaptació existents per detectar àrees de millora, posant el focus en els infants com a col·lectiu vulnerable. Una de les actuacions en aquesta línia és la implementació a tots els municipis de Catalunya dels refugis climàtics, espais interiors i exteriors accessibles per a tothom que proporcionen confort tèrmic a tota la població, especialment els més vulnerables. Aquests espais poden ser equipaments públics i privats (per exemple biblioteques o zones lúdiques), escoles i parcs. Cal també garantir l'accés als serveis bàsics (llum, gas i aigua) de totes les llars, principalment aquelles amb infants, tenint en compte els problemes derivats de fenòmens meteorològics extrems.

Finalment, creiem que per fer front als reptes climàtics i assolir els objectius fixats a l'Agenda 2030 cal, d'una banda, reforçar les estructures actuals de salut pública i, d'altra banda, generar major coneixement sobre els impactes del canvi climàtic en la infància i l'adolescència. És cabdal donar suport a la recerca pública sobre l'evolució del canvi climàtic a Catalunya i els seus efectes presents i futurs al nostre país i en relació amb els infants com a població més vulnerable, i integrar els resultats als processos de presa de decisions sobre polítiques públiques i en la planificació. Aquesta recerca cal que sigui participativa i que els centres escolars, tant els alumnes com els mestres, en siguin protagonistes. La pandèmia i el canvi climàtic han de formar part del currículum escolar per educar infants conscients, responsables i forts davant aquests reptes.

Amb aquest article els autors volem posar de manifest la necessitat d'actuar de manera immediata per tal d'assolir els objectius pel 2030 a Catalunya, i evitar així que els efectes del canvi climàtic sobre els nostres infants siguin devastadors.

Infància protegida i institucions inclusives, reptes per a una dècada

TXUS MORATA

Doctora en Pedagogia. Professora titular i coordinadora del grup de recerca Innovació i Anàlisi Social (GIAS) de la Facultat d'Educació Social i Treball Social Pere Tarrés (Universitat Ramon Llull)

Catalunya disposa d'un sistema de protecció a la infància i l'adolescència que ofereix atenció als infants en situació de vulnerabilitat i víctimes de violències, però aquest necessita seguir desenvolupant recursos i actuacions basades en els drets, recollits a la Convenció sobre els Drets de l'Infant. Assolir aquests drets és quelcom imprescindible per donar compliment a l'ODS 16 de l'Agenda 2030. Especialment important és disposar de recursos econòmics estables i suficients per desenvolupar programes i serveis amb perspectiva de drets. També serà necessari revisar els models d'intervenció per a la millora de la qualitat del sistema, mitjançant la formació dels professionals i l'avaluació dels programes i recursos, comptant de manera explícita amb la participació dels infants i adolescents en la presa de qualsevol decisió que els impliqui. La pandèmia de la COVID-19 ha posat encara en més evidència la necessitat de l'aplicació de la CDI en tots els entorns en què els infants i adolescents estan presents, especialment en els que es viuen situacions de desavantatge social.

L'ODS 16 de l'Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible de les Nacions Unides sosté que assolir una societat justa, pacífica i inclusiva requereix polítiques basades en els principis de prevenció, promoció, atenció, protecció i participació. Polítiques que han de recollir les diferents realitats socials i culturals dels territoris i a les quals han de poder accedir la totalitat de les persones que hi conviuen. En definitiva, aquest ODS posa les persones en el centre de les polítiques i les actuacions dels governs, que han de garantir el funcionament d'institucions que afavoreixin el desenvolupament humà des de criteris d'igualtat i inclusió social.

ODS16

Promoure societats pacífiques i inclusives per aconseguir un desenvolupament sostenible, proporcionar accés a la justícia per a totes les persones i desenvolupar institucions eficaces, responsables i inclusives a tots els nivells

Cal desenvolupar estratègies per afavorir la participació de la infància en tots els àmbits i garantir així l'adopció de decisions inclusives i representatives de totes les infàncies.

Des d'aquest marc, que també afecta la infància, cal desenvolupar propostes i disposar dels recursos necessaris per al compliment de la Convenció sobre els Drets de l'Infant (CDI), que garanteixin espais segurs i lliures de violències, institucions eficaces, responsables i inclusives, sota el precepte de l'interès superior de l'infant, reconeixent-lo com a ésser autònom, amb capacitat de participar i de construir el seu dia a dia i el món que l'envolta¹.

En aquest article presentem algunes reflexions entorn aquest aspecte, amb la intenció d'analitzar l'estat de la qüestió a Catalunya, partint de l'informe *No val a badar. L'Agenda 2030 en clau d'infància a Catalunya*, de l'any 2018, i alhora proposem línies d'actuació per als propers deu anys que facin possible assolir-lo.

L'aplicació de la Convenció sobre els Drets de la infància: encara un repte de futur

Societats que pretenen situar els infants al centre i vetllar pels seus drets perquè esdevinguin persones autònomes i integrades socialment han de disposar d'institucions que efectivament tinguin com a referència la CDI, norma d'obligat compliment. Des d'aquesta perspectiva, s'apunta la importància de difondre i promoure sistemàticament la CDI, preveient i definint els canals per fer efectiva la clàusula de difusió. Així mateix, conèixer el nivell de compliment de la CDI per part dels estats signants i, també, de l'Agenda 2030 permet veure la qualitat de les polítiques d'infància. Amb aquest objectiu, la Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència de Catalunya (LDOIA), recull l'obligació del Govern de la Generalitat d'elaborar de manera periòdica un informe valoratiu de la normativa des de la perspectiva dels infants i sobre l'estat de l'aplicació de la CDI. Doncs bé, en els 10 anys que han transcorregut des de l'aprovació de la Llei aquest informe no s'ha portat a terme. Per tant, resta pendent la necessària elaboració periòdica d'aquests informes. Així mateix, cal seguir avançant en el ple desenvolupament de la LDOIA, mitjançant, per exemple, la promoció de processos d'avaluació sobre la incorporació de la perspectiva dels infants i els adolescents en les normatives i polítiques de caràcter nacional i local, comptant amb la seva veu (art. 5), o la creació de consells de participació territorial, en què infants i adolescents puguin promoure la perspectiva dels seus drets en l'àmbit local (art. 27). Aquest desenvolupament de la llei comportaria la translació definitiva dels principis i normes recollits a la CDI. Altres reptes necessaris per avançar també en el compliment de la CDI, apuntats ja pel Comitè dels Drets de l'Infant de les Nacions Unides, i que tenen relació amb les fites de l'ODS 16, fan referència a: a) l'assignació de recursos econòmics i humans als serveis d'infància (educació, salut, habitatge, protecció, etc.), que han de permetre disposar d'institucions eficaces, responsables i transparents, i b) desenvolupar estratègies per afavorir la participació de la infància en tots els àmbits, de manera que es garanteixi l'adopció de decisions inclusives i representatives de totes les infàncies. La contribució dels infants al disseny de les polítiques públiques i de participació social és quelcom essencial per avançar en el seus drets de ciutadania. Aquesta requereix la corresponsabilitat dels agents implicats (família, mestres, educadors en el lleure, infants, tècnics, polítics, teixit associatiu, mitjans de comunicació, entre d'altres).

Fer possible l'acompliment de la CDI també implica disposar de recursos econòmics. A l'informe *No val a badar* es feia referència a la recomanació del Comitè dels

1. Ravetllat, I. (2017). La capacidad de obrar de la persona menor de edad no emancipada a la luz del Libro II del Código Civil de Catalunya. *InDret*, 2017, juliol, n. 3. <https://indret.com/wp-content/themes/indret/pdf/1317.pdf>

Drets de l'infant que insta l'Estat i, per tant, les diferents administracions, a aplicar l'enfocament de drets en tot el procés pressupostari. Parlar de pressupostos en clau d'infància requereix la participació dels infants mateixos en la seva creació; una major inversió en petita infància i en infància en situació de vulnerabilitat, i un augment de transparència envers la despesa destinada a aquest col·lectiu, amb l'objectiu de garantir l'eficàcia de les institucions. Amb aquest propòsit, el Govern de la Generalitat va comprometre's l'any 2019 a mesurar la inversió en infància en els pressupostos públics, a partir d'una metodologia desenvolupada per UNICEF², cosa que s'ha fet en els pressupostos de la Generalitat per al 2020³. Aquesta mesura ha de permetre quantificar de manera objectiva la inversió i anar disposant d'informació exhaustiva sobre quant i com es gasta, així com veure'n l'evolució al llarg del temps i, a la llarga, poder desenvolupar comparatives amb les despeses d'altres administracions de l'Estat i d'altres de la Unió Europea. Per això és important que les diferents administracions apliquin aquesta metodologia. També esdevé fonamental avaluar les polítiques públiques, els plans, els programes i projectes per millorar-los.

Sistema de protecció i benestar de la infància i l'adolescència: augment de recursos i noves perspectives d'actuació

Analitzant de manera comparada les dades relatives als infants amb mesures protectores a Catalunya, recollides a l'informe *No val a badar*, corresponents al març de 2018 i les dades relatives al maig de 2020 (taula 1), una primera diferència que cal destacar és la relativa al total d'infants que es troben sota algun tipus de mesura protectora, dada que ha incrementat en 912 casos. Aquest increment requereix mesures preventives que permetin donar compliment efectiu a l'article 9 de la CDI i garantir, sempre que es pugui, el dret dels infants a viure amb la seva família. En aquesta línia cal reforçar el treball amb els pares i mares per tal de dotar-los de les competències necessàries per fer-se càrrec dels seus fills i filles i evitar així l'aplicació d'aquestes mesures, i també, treballar amb la família biològica per possibilitar-hi el retorn quan la separació hagi estat inevitable. En relació amb la tipologia de mesures, un 49,9% (3.779) dels infants el 2018 es trobaven en acolliment en família, i un 43,6% (3.698) el 2020; mentre que el 47,8% (3.620) el 2018 es trobava en acolliment en centre residencial, xifra que el 2020 s'ha incrementat fins a un 56%, (4.754). També podem afirmar, a partir de les dades aportades a l'informe del 2019 del Síndic de Greuges⁴, que hi ha hagut un increment significatiu del nombre d'infants pendents de canvi de recurs. S'ha passat dels 575 infants de l'any 2018 als 742 el setembre de 2019, un increment que afecta especialment infants i adolescents pendents de recurs residencial (CRAE, CREI i terapèutic). Aquestes dades evidencien que el model residencial està lluny de ser una mesura secundària en el marc del sistema de protecció. Per altra banda, l'arribada d'adolescents migrants no acompanyats el 2018 (3.742) i 2019 (2.202) va provocar el col·lapse del sistema de protecció, al fer servir per part de l'administració els recursos existents, amb el conseqüent deteriorament de les condicions de vida als serveis residencials. Per tal de donar respostes socials de qualitat, i d'acord amb el marc jurídic, caldrà dotar el sistema dels recursos econòmics i humans adaptats a aquestes realitats. És especialment important enfortir les estratègies per cobrir les necessitats de salut mental, així com també un adequat abordatge psicosocial per a l'afrontament de l'estrès generat per les trajectòries migratòries viscudes per aquests adolescents.

2. UNICEF Espanya (2018). *Mesurament de la inversió pressupostària en la infància: proposta metodològica i primers resultats*. <https://www.unicef.es/cat/publicacion/mesurament-de-la-inversio-pressupostaria-en-la-infancia-proposta-metodologica-i-primers> <https://govern.cat/salaprensa/notes-prensa/360702/generalitat-catalunya-mesurara-inversio-infancia-nova-eina-elaborada-unicef>
3. Informe sobre els drets de l'infant 2019. <http://www.sindic.cat/site/unitfiles/6721/RESUM%20EXECUTIU%20INFORME%20INF%20C3%80NCIA%202019-REV%20JM.pdf>
4. Informe sobre els drets de l'infant. Novembre 2019. http://www.sindic.cat/site/unitfiles/6720/Informe%20infancia_2019_cat.pdf

Taula 1. Nombre i % d'infants amb mesura protectora segons tipus d'acolliment. Catalunya 2018 i maig 2020

Març 2018				
7.571 INFANTS	Acolliment en família 3.779 (49,9%)	Acolliment família aliena 934 (12,34%)	Acolliment preadoptiu 426 (5,63%)	Acolliment en família extensa 2.419 (31,95%)
	Acolliment centre residencial 3.620 (47,8%)	Centre d'acolliment (inclou centres de primera acollida d'adolescents estrangers sense referents familiars) 1.022 (13,5%)	CRAE 1.903 (25,13%)	Altres recursos 695 (9,17%)
	Altres situacions 172 (2,3%)			
Maig 2020				
8.483 INFANTS	Acolliment en família 3.698 (43,6%)	Acolliment família aliena 980 (26,5%)	Acolliment preadoptiu 241 (6,5%)	Acolliment en família extensa 2.477 (67%)
	Acolliment centre residencial 4.754 (56%)	Centre d'acolliment (inclou centres de primera acollida i el servei de protecció d'emergència d'adolescents estrangers sense referents familiars) 2.071 (43,6%)	CRAE 1.881 (39,6%)	Altres recursos (inclou recursos d'adolescents estrangers sense referents familiars) 802 (16,9%)
	Altres situacions 31 (0,4%)			

Font: DGAIA, Informe estadístic mensual març 2018 i maig 2020

Mes enllà de les dades, especial atenció mereixen aspectes com la qualitat dels recursos existents a Catalunya per al compliment de les mesures del sistema públic de protecció. L'informe *No val a badar* remarcava la necessitat expressada pel Síndic de millorar aspectes com: l'existència de centres amb un elevat nombre d'infants i adolescents residents, la saturació dels centres o els dèficits d'acompanyament a infants i famílies. Reptes que queden pendents segons les dades recollides per la mateixa institució al seu informe anual del 2019⁵, malgrat l'aplicació per part de la DGAIA d'alguns mecanismes de recollida de dades sobre la infància a Catalunya i de control i supervisió dels recursos. Exemple d'aquests mecanismes són: la creació del formulari unificat d'indicadors per sistematitzar l'avaluació dels centres residencials i la implementació del model de seguiment per indicadors del Programa marc dels centres residencials.

També esdevenen reptes del sistema de protecció: a) millorar els procediments per a l'establiment de mesures protectores. Actualment aquestes es prenen a partir de la valoració dels professionals, però cal que aquests disposin d'instruments de suport per evitar judicis parcials. També cal potenciar que les mesures administratives siguin revisades judicialment, tal com apunten les disposicions i recomanacions internacionals més recents⁶; b) establir canals i mecanismes de participació social i individual, és a dir, l'exercici autònom dels drets civils i polítics per part dels infants i els adolescents, tenint en compte la seva edat i estat de maduresa, i c) establir protocols compartits per totes les comunitats autònomes en relació amb els infants no acompanyats i dotar el sistema de les eines per garantir el dret d'asil i refugi dels infants migrants, mesures que possibilitaran no caure en possibles situacions de violència institucional, com les viscudes el 2018 amb l'arribada de molts d'aquests adolescents.

La crisi sanitària provocada per la COVID-19 ha evidenciat encara més els dèficits dels recursos de protecció, com la saturació dels centres, la manca d'espais i mate-

5. Mayoral, J. (2019) *Infants i adolescents que viuen separats dels seus pares per a la seva protecció. Apunts per a un debat sobre el Sistema Català de Protecció a la Infància i l'Adolescència*. Barcelona: Departament de Treball, Afers Socials i Famílies.
https://dixit.gencat.cat/web/.content/home/04recursos/02publicacions/02publicacions_de_bsf/04_familia_infancia_adolescencia/infants_adolescents_viuens_separats_pares_proteccio/infants_adolescents_viuens_separats_pares_proteccio.pdf

6. FEDAIA (2020). *COVID 19: impacte a les entitats d'atenció a la infància i les famílies vulnerables de Catalunya*. http://www.fedaia.org/sites/fedaia/files/uploads/CORONAVIRUS/publicar%2024_3/20200324_situacio_entitats_socials_atencio_infancia_i_adolescencia_a_catalunya.pdf

rials per a la realització de les tasques acadèmiques i la dificultat per poder aïllar aquells infants residents en el cas de presentar simptomatologia o de joves després d'un escapoliment, amb el consegüent risc de contagi pels companys i educadors⁷; també haver impedit les visites familiars, factors aquests generadors d'estrès. Aquestes mancances posen de manifest la necessitat d'establir protocols i mecanismes que, en futurs escenaris de crisi o situacions d'excepcionalitat social i sanitària, evitin que els infants i adolescents acollits en centres residencials no puguin gaudir i exercir en plenitud els seus drets.

Tots aquests reptes requereixen el desenvolupament de normatives i estructures més centrades en les necessitats dels infants, adolescents i joves i no en les dinàmiques i necessitats institucionals, provinents especialment del sistema judicial i professional que, en molts casos, segueixen actuant amb una mirada paternalista i allunyada del que significa la CDI. Malgrat que la LDOIA i les lleis orgàniques estatals del 2015⁸ fixaven un nou escenari més d'acord amb la CDI, amb actuacions integrals que inclouen la promoció, la prevenció, l'atenció, la protecció i la participació, aquest no s'ha desenvolupat.

Violència i infància. Una realitat encara silenciosa

Els infants víctimes de situacions de violència veuen clarament vulnerats els seus drets⁹. Entre un 10 i un 20% de la població de l'Estat espanyol ha estat víctima d'abusos sexuals durant la seva infantesa¹⁰. Aquestes dades evidencien importants mancances en relació amb l'abordatge integral en la lluita contra aquest tipus de violència i la necessitat d'actuar, facilitant informació i recursos a les víctimes i a la societat en general. Fer-ho possible requereix accions diverses, com per exemple, la difusió de protocols d'actuació a les escoles i centres de salut, accions d'educació sexual adreçades a la ciutadania, que permetin la identificació de la simptomatologia (com l'ansietat, la por generalitzada o la culpa i la vergonya) i l'atenció gratuïta i de qualitat a les víctimes en recursos especialitzats. Una acció portada a terme ha estat el Protocol d'actuació de maltractaments a la infància i l'adolescència en l'àmbit de la salut (2019), que inclou actuacions apuntades a l'informe *No val a badar*, per a la prevenció, la detecció precoç, l'atenció integral i la rehabilitació dels infants i adolescents que han patit maltractament o abús sexual, incidint en les situacions de risc. La dotació de recursos, l'aplicació de protocols existents i l'anàlisi de les mesures que se'n desprenen són reptes encara pendents que han de permetre trencar amb una realitat tan punyent com són les violències contra la infància, especialment els maltractaments i les violències sexuals. No són menys impactants les dades relatives al tractament judicial d'aquests delictes. A Catalunya 7 de cada 10 casos denunciats no arriben a judici i els procediments judicials tenen una durada mitjana de tres anys¹¹, cosa que produeix efectes altament negatius en els processos de recuperació de les víctimes. De nou, s'evidencia la necessitat de generar processos integrals d'atenció i reparació, d'acord amb els estàndards internacionals de respecte als drets humans.

Per altra banda, el 2019, 1.341 persones menors d'edat (850 nenes i 491 nens) van patir violència domèstica¹². Segons dades de Save the Children¹³, a Catalunya, més de 16.000 adolescents són víctimes d'assetjament i gairebé 12.500 ho són de ciberrassetjament. Malgrat que des del 2017 s'estan desenvolupant programes de

7. Ley 26/2015, de 28 de julio, de modificación del sistema de protección a la infancia y a la adolescencia.

8. Ley Orgánica 8/2015, de 22 de julio, de modificación del sistema de protección a la infancia y a la adolescencia

9. Departament de Treball, Afers Socials i Famílies (2017). *Dret dels infants a viure sense violència*. Col·lecció Lectura fàcil, número 9. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Treball, Afers Social i Famílies.

http://www.lecturafacil.net/media/recursos/2017_Drets-dels-infants-a-viure-sense-violencia-LF.PDF

10. Marcos, L. (2017). *Ulls que no volen veure*. Save the Children Espanya

https://www.savethechildren.es/sites/default/files/imce/docs/ulls_que_no_volen_veure-cat-web.pdf

11. Marcos, L. *Op. cit.*

12. Dades del Departament d'Interior de la Generalitat de Catalunya. https://interior.gencat.cat/web/.content/home/030_arees_dactuacio/seguretat/violencia_masclista_i_domestica/estadistica_sobre_violencia_masclista_i_domestica/dades_violencia_domestica_menors/anys_anteriors/Dades-VD_Menors_2019.pdf

13. Rivas, E., i Tarragona, M. (2018) *Aquí, avui, encara*. Save the Children. https://www.savethechildren.es/sites/default/files/imce/docs/03082018_stc_aquiavuiencara_online_version.pdf

La inversió en infància no es pot reduir sota cap circumstància i ha de donar resposta a les necessitats existents, més encara en moments de crisi.

prevenció i detecció de l'assetjament, com per exemple, #aquíprobullying, les dades mostren la necessitat de donar continuïtat a iniciatives com aquesta.

Un avenç de gran importància en relació amb aquesta qüestió és l'aprovació per part del Consell de Ministres del Projecte de Llei orgànica de protecció integral a la infància i l'adolescència davant la violència. Aquest nou text jurídic presenta novetats per a la millora dels mecanismes de resposta a les situacions de violència que enfronten les persones menors d'edat en els seus diferents contextos de vida: familiar, escolar i social. Aquesta llei combat la violència contra la infància i l'adolescència des d'una aproximació integral, oferint respostes des de la perspectiva multidimensional dels riscos i conseqüències, però també caldrà disposar dels recursos i les eines legals necessàries per al seu desplegament.

De nou, la situació provocada per la crisi sanitària de la COVID-19 ha afectat de manera més agreujada els infants més exposats a possibles situacions de violència, ja que molts d'ells han estat convivint de manera intensiva amb els seus possibles maltractadors. A més a més, aquests infants no han pogut gaudir dels espais de seguretat i protecció en els quals poden verbalitzar i trobar suport. Ens referim a familiars, professionals i altres recursos que en la vida quotidiana normalment estan fora del nucli familiar de convivència. Encara no és possible avaluar l'impacte de la crisi en situacions de risc de violència, ni la capacitat del sistema per a la seva detecció i tractament, però si que podem afirmar que, malgrat les administracions responsables i les entitats especialitzades han incrementat els recursos d'atenció i seguiment per donar una resposta integrada des d'estructures de treball en xarxa, com han estat números de telèfon i WhaptsApp amb un funcionament de 24 h, no sempre aquests han estat prou operatius ni han estat de fàcil accés per als infants i adolescents que han viscut situacions de violència. Per tant, caldrà revisar aquests recursos i dispositius, així com dissenyar-los de forma adaptada a les possibilitats d'ús dels infants i adolescents.

ODS 16: propostes per avançar en el seu compliment

El compliment de les fites de l'ODS 16 requereixen mesures específiques, algunes d'elles ja han estat apuntades al text, però volem recordar-les novament.

En primer lloc, en relació amb la millora de l'aplicació de la CDI, algunes actuacions que esdevenen essencials que cal seguir desenvolupant són: a) garantir que la inversió en infància no es vegi reduïda sota cap circumstància i que doni resposta a les necessitats existents, més encara en moments de crisi, per dotat d'estabilitat les polítiques d'infància i adolescència, sotmeses moltes vegades als canvis polítics; b) fomentar la participació dels infants en l'elaboració dels pressupostos, ja que els qui millor saben on cal destinar els recursos per garantir els seus drets són els mateixos infants i adolescents. Per això és necessari establir mecanismes que assegurin la seva intervenció en la planificació pressupostària, com per exemple els processos de pressupostos participatius; c) elaborar informes d'impacte dels pressupostos, destinats a millorar la situació de la infància, i d) vetllar per tal que la CDI s'incorpori de manera progressiva als diferents plans d'estudi de tots els nivells i de tots els centres educatius, així com en els itineraris curriculars dels graus universitaris en què els futurs professionals de l'àmbit social s'estiguin formant. Idèntica mesura s'hauria de garantir en els temaris i programes de les oposicions públiques i de la formació dels tècnics de l'administració.

En segon lloc, en relació amb el sistema de protecció: a) promoure l'acolliment en família, especialment l'acolliment professional¹⁴, com a mesura de protecció més normalitzadora, fent prevaldre l'interès superior de l'infant¹⁵; b) seguir vetllant per la qualitat dels recursos residencials, donant continuïtat als processos d'avaluació i aportant els recursos humans i materials necessaris per a l'acompliment i la millora de les normatives i els protocols. Processos i recursos que garanteixin l'acompliment dels drets i que proposin millores en els processos d'intervenció; c) en relació amb els adolescents migrants no acompanyats i els seus processos d'acompanyament en el trànsit a la vida adulta, cal vetllar per les seves situacions de regularitat administrativa, seguir impulsant formacions adaptades als itineraris curriculars dels adolescents, especialment en àmbits ocupacionals que presenten necessitats; també ampliar les places de residència o pisos per a joves, així com les del Servei d'Atenció Especialitzada al Jove (SAEJ) i els pisos d'extutelats i fomentar el programa de mentoria, que facilita la relació dels joves amb persones o famílies del territori, per promoure'n el coneixement i la vinculació amb la societat d'acollida¹⁶. També esdevé prioritari establir marcs de coordinació entre comunitats autònomes per dissenyar processos d'acompanyament individualitzats i de qualitat educativa, i d) seguir desenvolupant la participació institucional, és a dir, la participació dins dels serveis i recursos residencials i també, promovent accions de participació social i de representació col·lectiva en el marc del sistema de protecció. Aquest darrer tipus de participació, malauradament, és encara molt embrionària i, per tant, calen iniciatives i pràctiques promogudes des de les administracions i els recursos mateixos que ofereixin als infants l'oportunitat d'intervenir en la vida democràtica i influir en els mecanismes de presa de decisions col·lectives.

En tercer lloc, seguir avançant en mesures per a la prevenció i detecció de totes les formes de violència i abús contra els infants i l'atenció envers els que les pateixen. Algunes actuacions essencials i urgents en els propers anys, que han de permetre avançar d'una manera més eficaç, passen per: a) crear unitats integrades interdepartamentals¹⁷ que garanteixin una atenció de qualitat a aquestes situacions; b) reforçar estratègies per a la identificació de la violència així com també garantir que els infants disposin de la informació sobre els serveis i canals de denúncia al seu abast; c) incrementar els serveis especialitzats en la detecció i el tractament, orientats a la recuperació de les víctimes des d'un abordatge integral, prestant especial atenció a la seva salut mental i emocional, com poden ser el projecte Barnahus o el programa #aquíprobullying; d) garantir respostes judicials àgils i que evitin la revictimització, aspecte aquest d'especial urgència; e) desenvolupar mesures de sensibilització i formació sobre la prevalença de les violències que pateixen els infants, per a la corresponsabilització de la ciutadania i els agents de la comunitat que treballen amb la infància (mestres, educadors del lleure, l'esport o les arts, personal sanitari, policia, etc.), i f) incorporar en els plans d'estudis universitaris continguts específics per a la prevenció, detecció i intervenció, mesura que permetrà disposar de professionals i experts més compromesos amb aquesta realitat.

A dia d'avui encara tenim a Catalunya grans reptes a assolir per atendre els infants i adolescents vulnerables des dels principis i consideracions de la CDI, però també tenim institucions i estratègies que permeten avançar vers un sistema de protecció de qualitat, que faci possible la construcció i el desenvolupament de societats pacífiques i inclusives, per a totes les infàncies i adolescències.

14 Mayoral, J. (2019) *Infants i adolescents que viuen separats dels seus pares per a la seva protecció. Apunts per a un debat sobre el Sistema Català de Protecció a la Infància i l'Adolescència*. Barcelona: Departament de Treball, Afers Socials i Famílies.

https://dixit.gencat.cat/web/content/home/04recursos/02publicacions/02publicacions_de_bsf/04_familia_infancia_adolescencia/infants_adolescents_viuens_separats_pares_proteccio/infants_adolescents_viuens_separats_pares_proteccio.pdf

https://treballiaferssocials.gencat.cat/ca/ambits_tematicos/infancia_i_adolescencia/estrategiacatalanaacollida/dades/

15 Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència.

16. Estratègia catalana per a l'acollida i la inclusió dels infants i joves emigrats sols.

https://treballiaferssocials.gencat.cat/ca/ambits_tematicos/infancia_i_adolescencia/estrategiacatalanaacollida/

17 ACORD GOV/65/2016, de 17 de maig, pel qual es crea la Comissió Interdepartamental per a l'Impuls de la Protecció Efectiva davant els Maltractaments a Infants i Adolescents i s'aproven mesures específiques en aquesta matèria.

https://dogc.gencat.cat/ca/pdogc_canal_s_interns/pdogc_resultats_fitxa/?action=fitxa&documentId=726991&language=ca_ES

ODS17

Enfortir els mitjans per implementar i revitalitzar l'aliança mundial per al desenvolupament sostenible

Una cooperació catalana per a la infància

MIQUEL CARRILLO

Consultor en cooperació internacional

La cooperació a Catalunya afronta la pandèmia creada per la COVID-19 amb un cicle de recuperació diferent del de la crisi del 2008. Tot i no haver assolit la fita del 0,4% dels recursos propis prevista per al 2020, la Generalitat i la resta d'actors han posat les bases perquè aquesta política pública guanyi pes i esdevingui l'eix central de l'ODS 17 de l'Agenda 2030, i de la contribució del país als reptes globals en l'àmbit internacional. No hi ha encara, però, una estratègia específica cap a la infància, tot i l'impacte positiu de les accions de cooperació en general, i caldrà acompanyar el creixement de recursos amb instruments i metodologies apropiades.

Last but not least. L'objectiu número disset de l'Agenda 2030 de Nacions Unides sosté sobre les seves espatlles l'evidència que qualsevol progrés de la humanitat no ho serà mentre no assoleixi una veritable dimensió global. Tant pel que fa a les seves múltiples dimensions, cosa que introdueixen encertadament els Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS), en diversificar i abordar gran part dels desafiaments actuals al món, com pel que fa a la necessitat d'entomar-los en tots els nivells administratius, país a país i a escala internacional. En aquest sentit, serveix de ben poc que Catalunya, Espanya o Europa progressin en tots aquests fronts que apunta l'Agenda 2030, si el seu entorn no ho fa també. I tant és així, que sense una aliança real multiactors, ben proveïda de mitjans i guiada per estratègies que combinin realisme i ambició, la resta d'objectius esdevenen inassolibles per a molts països i, al cap i a la fi, per al conjunt. És lògic, doncs, que disposar d'una aliança mundial esdevingui un objectiu en si, per a aquesta Agenda 2030 i les que vindran.

La dècada que tanquem enguany ens ha fet aterrar bruscamment en altres geografies de la globalització ben diferents de les que prometien els tractats de lliure comerç i els gurus de la ultraliberalització. En lloc de percolar els guanys d'un creixement il·limitat i d'estendre's arreu la prosperitat material, o que els drets humans i les democràcies es refermessin, com una moda irresistible, en aquests deu anys hem vist odi, crisis i conflictes d'una dimensió superior a la nostra capacitat i voluntat per reaccionar de manera justa i coratjosa. Ni tan sols les evidències inapel·lables del canvi climàtic, que ja ha esdevingut una emergència en tota regla, han aconseguit que articulem una resposta a l'altura de les circumstàncies. Finalment, una pandèmia de proporcions bíbliques ha reblat la percepció sobre la nostra vulnerabilitat.

Encara estem a temps per evitar que aquesta derivi en més por i isolament, i que, per contra, ens serveixi per pensar en una societat global molt més col·laborativa que fins ara.

Tot això afecta la infància, evidentment, la nostra i la de la resta del món. La cooperació internacional i l'Ajuda Oficial al Desenvolupament (AOD) són elements molt importants per construir i fer efectiva aquesta aliança a què apel·la l'Agenda 2030. La mateixa Convenció sobre els Drets de l'Infant (CDI) reconeix el seu paper en el desplegament real dels drets de la infància arreu del planeta, i la necessitat que esdevingui una política pública més a ple rendiment. És del tot pertinent posar els ulls sobre el seu estat, com suggeria l'informe *No val a badar* l'any 2018, en tant que eina i part d'un compromís en el qual Catalunya també està (o hauria d'estar) involucrada.

Augment de recursos, manca d'enfocament

Al mateix informe se seleccionava un indicador relatiu al progrés de l'assoliment de l'ODS 17, centrat en l'esforç pressupostari de la Generalitat de Catalunya en matèria de cooperació internacional. En concret, se suggeria arribar al 0,4% el 2020 i al 0,7% el 2030. Sempre és complicat quantificar objectivament l'evolució de quelcom tan polièdric i subjecte a interpretacions com una política pública. Acollint-nos a aquesta fita, cal dir que enguany no s'assolirà, ni de lluny.

La bona notícia és que, si més no, d'ençà la publicació de *No val a badar*, s'han posat les bases per aproximar-se a aquest objectiu. El cicle de retallades desencadenat després de la crisi econòmica del 2008 va colpejar especialment la cooperació, no només a Catalunya, i la va deixar sota mínims. No només en l'àmbit pressupostari: moltes organitzacions, executores del 49% de l'AOD de les administracions catalanes entre 2015-17¹, es van veure obligades a reduir els seus equips, de la mateixa manera que ho va fer l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament (ACCD), així com a tancar projectes, a reduir línies d'actuació i la presència a països i regions.

El 2019 es va aprovar el nou Pla director de cooperació de la Generalitat de Catalunya² i aquell exercici pressupostari i el següent han marcat un canvi clar de tendència. Sobretot el 2020, en disposar d'uns pressupostos no prorrogats, negociats amb l'oposició, i amb més marge de maniobra, que han aconseguit incloure un augment substancial, gràcies a la pressió de la societat civil organitzada i a un canvi evident de visió política del Govern català. L'AOD de la Generalitat arriba enguany als 52,83M €, quan el 2015 era de 17,53M € i el 2018, 33,31M €. Lluny encara, però, del millor registre: el 2008 aconseguia situar-se als 62,82M €.

En termes absoluts, Catalunya passa a encapçalar la classificació de comunitats autònomes a l'Estat espanyol, per davant d'Euskadi (49,30M €) i Andalusia (41,31M €)³, les quals han aconseguit mantenir el seu suport a la cooperació de manera més estable durant aquesta dècada de retallades, i han estat un referent per aquest motiu. Si fem servir, però, indicadors relatius, veiem que amb un PIB similar al País Basc (340.790 €/hab per 307.690 €/hab de Catalunya), l'aportació per habitant és

1. Vegeu el Diagnòstic sobre les polítiques de cooperació al desenvolupament de les administracions públiques i de les associacions supramunicipals de Catalunya (2015-17). http://cooperaciocatalana.gencat.cat/web/.content/continguts/que_fem/08_Cooperacio_entre_institucions/20190117_DiagnosticCooperacionsCatalanes.pdf

2. Generalitat de Catalunya. Departament d'Acció Exterior, Relacions Institucionals i Transparència (2019). *Pla director de cooperació al desenvolupament 2019-2022*. http://cooperaciocatalana.gencat.cat/web/.content/continguts/02dgdcd/PlaDirector/pla-director_2019-2022_maquetat.pdf

3. Dades extretes de l'informe Ayuda Oficial para el Desarrollo Presupuestos Generales de las Comunidades Autónomas (pre-COVID19), elaborat per la Coordinadora estatal d'ONGD. https://coordinadoraongd.org/wp-content/uploads/2020/07/Informe-AOD-descentralizada_2020_rev-estilo.pdf

notablement inferior a casa nostra (22,33 €/hab davant 6,88 €/hab l'any). De fet, el muntant català només representa el 0,20% del pressupost en relació amb els ingressos propis no condicionats, el que deixa l'acompliment de l'objectiu marcat per *No val a badar* just a meitat de camí. A diferència del cycle econòmic i polític anterior, aquest cop hi ha hagut una feina seriosa entre Exteriors i Economia per xifrar l'esforç d'arribar cap el 2030 al 0,7%. Assolir els 261,71M € en què s'estima el compromís implicaria un augment de gairebé 20,82M € anuals durant la dècada que comença.

Fins aquí les dades. O no: la manca d'indicadors específics ens fa difícil comptabilitzar quina part d'aquests pressupostos es destinen realment amb un enfocament d'infància. No és només un problema català o europeu, fins fa relativament poc el Comitè d'Ajuda al Desenvolupament de l'OCDE (CAD) no ha començat a introduir marcadors que permetin classificar l'esforç que es porta a terme en relació amb la protecció i el desplegament dels drets dels nens i les nenes per mitjà de la cooperació. Alguns intents metodològics, com el portat a terme per J. A. Alonso i el seu equip a instàncies d'UNICEF⁴, van estimar anys enrere en un 40% la contribució del conjunt de la cooperació espanyola a la infància, combinant tots els conceptes susceptibles de guiar-se sota aquest enfocament, directament i indirectament. No tenim en l'entorn català estimacions equivalents, hores d'ara, ni propostes metodològiques que afinin aquella proposta del 2012, incorporant les noves mètriques del desenvolupament (TOSSD⁵) o les innovacions estadístiques del CAD quant a la comptabilització de l'AOD.

En aquest sentit, no es pot afirmar amb seguretat en quin grau la cooperació catalana està treballant i impactant positivament en els drets de la infància. Aquesta és una feblesa generalitzada en el món de la cooperació a casa nostra, la manca de dades i de recerca específica que permetin avaluar-la i orientar-la després en el seu disseny estratègic i en la seva implementació. A això cal afegir que no existeix una estratègia d'infància en la cooperació catalana i que, per tant, tampoc existeix ara per ara una necessitat de produir coneixement amb aquest enfocament. Efectivament, amb l'anterior Pla director es va realitzar una aposta estratègica molt important perquè la cooperació catalana adoptés de manera central un enfocament basat en gènere i drets humans (EBGiDH), i en els últims temps s'estan reforçant enfocaments transversals com l'educació per al desenvolupament o la sostenibilitat ambiental. Però no existeix un document català equivalent a l'*Estrategia de Infancia de la Cooperación Española*⁶, liderat per la Secretaria General de Cooperació Internacional per al Desenvolupament (SGCID) el 2014. La seva actualitat i vocació de referent al conjunt de l'AOD estatal permetria una fàcil assimilació des de Catalunya.

En cap cas, però, es pot afirmar que la cooperació catalana no miri per la infància. El darrer Pla director identificava dins el seu *Objectiu estratègic 3: Garantir el lliure exercici dels drets econòmics, socials i culturals* la promoció de l'esport i l'educació en el temps lliure, o la resposta *als reptes dels moviments migratoris, cada vegada més freqüents, dels infants i joves emigrats tots sols, garantint-ne els drets*, com línies prioritàries de treball, més enllà de considerar clau la feina amb els infants en tant que grup de població especialment vulnerable. A més, l'EBGiDH permet una aproximació natural a problemàtiques compartides amb l'enfocament d'infància,

4. Alonso, J. A. (dir.) *Estimación de la ayuda española a la infancia: una propuesta metodológica*. Madrid: ICEI http://eprints.ucm.es/14651/1/WVP_02-12.pdf

5. TOSSD són les sigles en anglès del Suport Oficial Total al Desenvolupament Sostenible, un nou marc de comptabilització dels recursos públics i privats destinats a l'Agenda 2030, el qual amplia l'abast de l'AOD. Més informació a <http://www.oecd.org/dac/tossd/>

6. La *Estrategia de Infancia de la Cooperación Española* va acabar en un calaix just després de la seva elaboració, en el període de desmuntatge de la política de cooperació per part del darrer govern del Partit Popular, malgrat la bona col·laboració entre la SGCID i les entitats de cooperació especialitzades en infància, entre elles el Comitè Espanyol d'UNICEF. Recull tot un seguit d'alineaments i accions prioritàries per dotar d'un enfocament d'infància el conjunt de cooperacions de l'Estat, en tots els sectors. Afortunadament, ha estat recuperada darrerament i ha alimentat documents recents com l'estratègia davant la COVID19.

com ara la salut reproductiva o els drets sexuals, en què les nenes es troben al centre de les actuacions. L'estudi del període 2015-17 ja indicava una aposta decidida dels recursos de la Generalitat cap a l'ODS 5, molts d'ells solapats amb la promoció dels drets de la infància. De nou, una bona sistematització i actualització de dades seguint l'enfocament d'infància ens permetria conèixer si l'esforç en aquest sector continua en aquests moments.

A més, s'estan bastint instruments específics que ajudaran a fer que aquestes formulacions estratègiques tinguin resultats reals. Per exemple, amb l'accés a l'esport i el lleure, hi ha projectat un fons fiduciari exclusiu per a la promoció d'intervencions amb nous actors amb un gran potencial com ara els clubs esportius a casa nostra, que han de permetre agilitzar la posada en marxa d'iniciatives en aquest sentit. Sense les eines adients, els recursos no són suficients.

Articular eines i actors

Sovint oblidem que dins la cooperació internacional s'inclouen les accions que es porten a terme a casa nostra, sota el paraigua de l'Educació per al Desenvolupament (EpD), i que a la vegada sumen a l'ODS 4, amb uns efectes que repercuteixen a més en la visió solidària que hauria de tenir la nostra societat. El paper de l'EpD en la cooperació catalana, com es comentava abans, es reforçarà durant els propers anys, tant per l'elaboració d'estratègies com per l'alineament amb el Departament d'Educació i el reforçament de la col·laboració amb les entitats, sobretot aquelles més arrelades al territori. Durant el curs que s'inicia s'haurà d'enllestir el desplegament de les assignatures de servei comunitari, segons la programació del Departament, procés en el qual participaran les ONG catalanes, introduint metodologies que s'han vingut assajant durant els darrers anys i que comencen a estar madures, com ara l'aprenentatge-servi. I no només pel que fa a la formació dins els centres educatius: tal com s'assenyala a *No val a badar*, la formació no formal constitueix una possible font de discriminació entre els infants, al voltant de la qual cal treballar. Les activitats relacionades amb la promoció de la ciutadania global, la multiculturalitat o l'acollida de persones nouvingudes, per exemple, contribueixen a una formació plural i creadora d'imatges positives, d'un relat no violent del món o que evita reproduir les discriminacions de gènere, just en el moment crític de formació i adquisició d'uns valors o d'altres per part de les persones.

L'EpD és, efectivament, una modalitat clau de la cooperació, la qual ha de reforçar-se durant els propers anys si volem tenir una ciutadania crítica, conscient i activa envers els reptes globals. Més que cap altra línia de treball, reclama una col·laboració entre els diferents actors del que s'ha denominat cooperacions catalanes, en una iniciativa de coordinació entre administracions que és just i necessari recordar dins l'haver dels darrers anys. Efectivament, des del 2018 va prenent forma la idea que els municipis i diputacions de Catalunya, amb la coordinació i el suport de la Generalitat, han d'actuar de manera més coherent, informada i alineada pel que fa a la cooperació. Reconeixent per descomptat l'autonomia de totes les administracions i, sobretot, el valor afegit de cadascuna d'elles. També de les entitats que col·laboren amb aquestes, de manera que s'avanci cap a un model de cooperació catalana en què les funcions i els recursos estiguin repartits de manera raonable i eficient. La

L'Educació per al Desenvolupament és una modalitat clau de la cooperació, la qual ha de reforçar-se durant els propers anys si volem tenir una ciutadania crítica, conscient i activa envers els reptes globals.

feina d'EpD, en concret, exigeix una vinculació i coneixement del territori que s'adiu a les capacitats municipals i d'entitats locals o de barri. Però si parlem de les accions lluny de Catalunya, és evident igualment que l'expertesa pel que fa a l'ODS 11 està més en mans dels municipis catalans que no pas de la Generalitat mateixa, quant a la construcció de ciutats inclusives amb la infància. O que el protagonisme en processos de pau, com ara a Colòmbia, ha estat compartit amb altres actors i té diferents àmbits on actuar.

No és agosarat afirmar que les capacitats i l'acció en cooperació s'han mantingut a Catalunya durant els pitjors anys de la crisi gràcies a un bon grapat de municipis i la Diputació de Barcelona. Tampoc, que per construir una acció exterior de qualitat i que reculli tot el potencial del país s'ha de saber articular la xarxa d'actors públics i privats presents. Tan important com aportar recursos és coordinar aquesta comunitat, un paper que li pertoca a la Generalitat, d'acord amb la Llei de cooperació.

Temps de pandèmia

Des de començaments del 2020, la irrupció de la COVID-19 ha condicionat absolutament les nostres vides i plans de futur. Resta fins i tot la sensació que l'Agenda 2030 ha passat a un segon pla: els nous governs municipals, que fins fa pocs mesos apostaven fort per incloure-la als seus plans d'actuació per a aquest mandat, s'han bolcat lògicament en la gestió de l'emergència. La cooperació no ha estat cap excepció: si durant el 2020 moltes convocatòries i accions s'han replantejat, cosa que ha començat a afectar els seus pressupostos, l'efecte el 2021 serà previsiblement fort, atesa l'aturada en l'activitat econòmica. Com es comentava, la Generalitat ha mantingut el seu compromís i ha augmentat els recursos, enfilant la trajectòria cap al 0,4 i el 0,7% el 2030, però caldrà esperar l'elaboració dels propers pressupostos amb un nou govern per confirmar la tendència.

L'esperada reconfiguració i ressorgiment de la cooperació en l'àmbit estatal també es veurà afectada. Durant el 2021 s'hauria d'elaborar un nou Pla director, que probablement vagi acompanyat d'una reforma legislativa i institucional a fons. El cicle polític és favorable als interessos de la cooperació i a una visió molt més plural que fins ara, en què autonomies i municipis siguin reconeguts i inclosos com a actors de ple dret. A tall introductor, l'estratègia per adaptar la cooperació al moment actual i oferir una resposta contra els efectes de la pandèmia ha comptat en la seva elaboració amb la participació activa de la Generalitat i de la resta de governs autonòmics.

Pel que fa als drets de la infància, aquesta *Estrategia de respuesta conjunta de la cooperación española a la crisis del Covid-19*⁷ s'orienta a prendre mesures específiques i fer front als estralls que la pandèmia ha provocat en matèria educativa, d'atenció en salut o en relació amb la violència de tot tipus, especialment contra les nenes, al si de famílies i comunitats confinades. Davant un plantejament inicialment més centrat en els efectes de l'emergència i susceptible de deixar de banda l'enfocament de drets, la incidència de les ONG ha servit per bastir una estratègia que no oblidia la seva protecció però que, malauradament, no disposa en la pràctica de recursos addicionals.

7. L'estratègia identifica els punts crítics en què la infància s'ha pogut veure especialment afectada, com ara l'abandonament escolar, les campanyes de vacunació interrompudes, la bretxa tecnològica, els dèficits alimentaris o els abusos laborals generats per la pandèmia, entre d'altres. També posa èmfasi a assegurar la participació dels nens i nenes en el disseny de les mesures contra l'emergència, a més de recordar la necessitat de prioritzar els seus interessos, tot seguint els preceptes de la CDI. Més informació a https://www.cooperacionespanola.es/sites/default/files/estrategia_de_respuesta_conjunta_de_la_cooperacion_espanola_a_covid19.pdf

Objectiu 17: què en farem els propers anys?

Algunes de les idees clau del que cal fer els propers anys per consolidar la cooperació internacional al nostre país ja han estat apuntades al text, però val la pena recuperar-les.

En primer lloc, continuar amb l'esforç pressupostari. El camí per arribar al 0,7% ha estat traçat per part de la Generalitat, i cal que aquesta compleixi les seves pròpies previsions, vigilada i acompanyada pel Parlament. És necessari un pacte, de manera que la cooperació esdevingui una política pública de país, assumida pels principals partits i organitzacions socials, no vinculada a cap orientació política i projectada com una eina central de l'acció exterior, dins el compromís que Catalunya té amb l'Agenda 2030.

Més enllà de complir amb l'indicador pressupostari general, Catalunya necessita incorporar un enfocament d'infància per a la seva cooperació durant els propers anys. Aquesta pot partir perfectament de la proposta estatal, adaptant-se a les peculiaritats, estratègies i capacitats pròpies. Disposar d'aquest enfocament implica habilitar els indicadors pressupostaris i les metodologies adients per seguir i avaluar la seva posada en marxa, de manera que se'n pugui comprovar l'impacte i retroalimentar-ne el disseny. De la mateixa manera, completar la posada en marxa d'instruments específics que acompanyin l'estratègia, com ara el fons per a l'esport o l'impuls definitiu a l'EpD, amb una major implicació del Departament d'Educació, municipis i diputacions, centres educatius i de lleure, comunitats educatives i ONG.

En aquesta mateixa línia i pel que fa a les capacitats, és peremptori durant els propers anys impulsar la coordinació entre les cooperacions catalanes, per mitjà d'un consorci públic o alguna altra forma administrativa, que permeti distribuir funcions i recursos, i augmenti l'eficiència i l'impacte d'aquesta política pública. Aquest esforç s'ha de fer de la mà de les entitats i moviments internacionalistes del país, els quals han de veure reduïda la seva càrrega burocràtica i accedir als recursos suficients arreu del territori, desplegant nous instruments i endreçant la seva acció segons les seves capacitats.

Cal també un esforç comunicatiu de primer ordre. Els mitjans públics estan infrautilitzats en la missió de crear una ciutadania conscient de la necessitat de posar en marxa l'Agenda 2030 i els reptes als quals fa front. Però també fallen a l'hora d'explicar el rol de la cooperació per avançar amb la justícia global, cosa que serà especialment important durant els propers anys de crisi econòmica i de previsible qüestionament dels esforços pressupostaris necessaris per continuar la seva consolidació. És necessari la creació de campanyes, la inclusió de nous continguts, en col·laboració amb tots els actors, i la revisió de la línia editorial de manera coherent amb la missió de l'Agenda. Parlem de mitjans tradicionals, però també dels nous canals i formats, especialment importants per als nens i nenes, incloent a aquells mitjans privats disposats a col·laborar.

El 2020 no tenim encara la cooperació que Catalunya pot i hauria d'oferir al món per fer efectiva l'Agenda 2030, però els senyals són esperançadors. La infància ens ensenya que cal mirar més enllà de l'emergència i del dia a dia, per penós que sigui. El futur necessita paciència i feina constant, i assumir que els nostres èxits o fracassos només els veurem d'aquí molt de temps.

Més enllà de complir amb l'indicador pressupostari general, Catalunya necessita incorporar un enfocament d'infància per a la seva cooperació durant els propers anys.

Indicadors

ODS	Indicador de referència Catalunya	Valor a Catalunya	Fita 2020	Fita 2030	Situació (en relació amb els objectius)	Situació (respecte darrera dada disponible)
ODS 1. Erradicar la pobresa	Població infantil en risc de pobresa relativa (taxa de risc de pobresa)	31% ECV 2019	≤ 20 %	≤ 10 %		
	Població infantil en risc de pobresa o exclusió social (AROPE)	32,8% ECV 2019	≤ 20 %	≤ 10 %		
ODS 4. Educació de qualitat	Taxa d'abandonament prematur dels estudis	19% (2019)	< 12 %	< 5 %		
	Despesa pública en educació respecte al PIB	3,67% (dada provisional 2018)	≥ 4 %	≥ 7 %		
ODS 17. Aliança pels objectius	% dels ingressos corrents no condicionats de la Generalitat destinat a AOD	0,134 (2019)	≥ 0,4%	≥ 0,7%	